

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ

**KARADENİZ BÖLGESİ'NDEKİ GELENEKSEL TÜRK EVLERİ'NDE
OCAK YANI LAMBALIKLARININ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gözde BALCI

Anabilim Dalı: İç Mimarlık

Programı: İç Mimarlık

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Damla ALTUNCU

MAYIS 2019

Gözde BALCI tarafından hazırlanan KARADENİZ BÖLGESİ'NDEKİ GELENEKSEL TÜRK EVLERİ'NDE OCAK YANI LAMBALIKLARININ ANALİZİ adlı bu tezin YÜKSEK LİSANS tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Damla ALFUNCU

Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından İç Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : DOÇ. DR. DAMLA ALFUNCU

Üye : DOÇ. CEM DOĞAN

Üye : DR. ÖGRETİM ENKA DAVIR

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

Beyan ederim.

Gözde Balcı

ÖZET

Karadeniz Bölgesindeki Geleneksel Türk Evleri'nde ocak yanı lambalıklarının incelendiği tez çalışmasında; 17.yy. sonu 20.yy. başına tarihlenen, korunmuş ve restore edilmiş konutlar kapsam dahilinde incelenmiştir. Çalışmada Karadeniz bölgesindeki konutlardaki ocak lambalıklarının yapım yılı, oda tipi, yapı malzemesi ve yapım üslubu yönünden betimsel analizi yapılmıştır. Literatür ve saha araştırmaları ile lambalıkların gelişimine olan etkisi irdelenmiştir.

Çalışma kapsamında; Karadeniz Bölgesi'ndeki Geleneksel Türk Evleri'nde; oymalı ocaklar, çiçeklikli ocaklar ve duvar lambalıkları incelenmiştir.

Tez çalışması beş ana bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde; çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemi irdelenmiştir. İkinci bölümünde; doğal ve yapay aydınlatma öğelerinin tanım ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Geleneksel Türk Evlerinin; plan özellikleri, yapı tekniği ve iç mekan elemanları incelenmiştir. Dördüncü bölümde; Karadeniz Bölgesi'nde kapsam dahilinde incelenen dokuz ildeki konutlara ait; ocak lambalıkları incelenmiştir. Beşinci bölümde ise; Bölge evlerindeki lambalıkların; yapım yılı, oda tipi, yapı malzemesi ve yapım üslubu yönünden betimsel analizi, sonuç ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk Evi, Karadeniz Bölgesi Türk Evi, Lambalık, Ocak

SUMMARY

In the thesis that the fireplace lamps in the Traditional Turkish Houses in the Black Sea Region were examined; preserved and restored houses were investigated within the time slot, starting from 17th century to the end of the 20th century. In the study, descriptive analysis of the fireplace lamps in the houses in the Black Sea region in terms of construction year, room type, building material and manufacturing method, were presented. With the support of the literature and field research on the development of the lamps were examined.

In the range of the study, the Traditional Turkish Houses in the Black Sea Region; carved fireplace, fireplace with flower and wall lamps were investigated.

The thesis consists of five main chapters. In the first chapter; the purpose, scope and method of the study are explained. In the second part; the definition and features of natural and artificial lighting elements are mentioned. On the third chapter, plan features, construction technique and interior elements of traditional Turkish houses are examined. In the fourth chapter, In the Black Sea Region, the fireplace lamps of the houses in nine provinces were investigated. In the fifth chapter; descriptive analysis, results and evaluation of the lamps in the district houses were made in terms of production year, room type, raw material and production method.

Key words: Traditional Turkish house, Black Sea region Turkish house, Lamp Stand, Fireplace

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı şekillendiren sevgili danışmanım Doç. Dr. Damla ALTUNCU'ya,

Çalışmalarım boyunca yardımını esirgemeyen, desteklerini her daim hissettiren arkadaşlarıma,

Benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen bu hayattaki en büyük şansım olan aileme,

Sonsuz teşekkürlerimle...

Mayıs 2019

Gözde BALCI

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
RESİM LİSTESİ	vi
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	1
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2
1.4. Çalışmanın Hipotezi	2
1.5. Literatür Araştırması.....	2
2. BÖLÜM: ELEKTRİK ÖNCESİ AYDINLATMA.....	5
2.1. Doğal Aydınlatma.....	7
2.2. Yapay Aydınlatma.....	9
2.2.1. Meşale	10
2.2.2. Kandil	10
2.2.3. Mum	11
2.2.4. Gaz lambası	13
3. GELENEKSEL TÜRK EVİ.....	14
3.1. Plan Özellikleri	20
3.1.1. Sofasız Plan tipi.....	20
3.1.2. Dış Sofalı plan tipi.....	20
3.1.3. İç Sofalı plan tipi	21
3.1.4. Orta Sofalı plan tipi	22
3.2. Türk Evi'nde Yapı Geleneği ve Uygulama Teknikleri	23
3.3. Türk Evi'nde Oda	25
3.3.1. Kapı	29
3.3.2. Dolap	32
3.3.3. Ocak.....	35
3.3.4. Pencere	37
3.3.5. Tavan	38
3.3.6. Döşeme	40
4. GELENEKSEL KARADENİZ EVLERİ'NDE OCAK LAMBALIKLARI... 41	41
4.1. Rize Evleri'nde Ocak Lambalıkları	41
4.2. Trabzon Evleri'nde Ocak Lambalıkları	42
4.3. Giresun Evleri'nde Ocak Lambalıkları.....	44
4.4. Çorum Evleri'nde Ocak Lambalıkları	46
4.5. Tokat Evleri'nde Ocak Lambalıkları	51
4.6. Merzifon Evleri'nde Ocak Lambalıkları	55
4.7. Bolu Evleri'nde Ocak Lambalıkları	57

4.8. Safranbolu Evleri'nde Ocak Lambalıkları.....	60
4.9. Kastamonu Evleri'nde Ocak Lambalıkları.....	63
5. SONUÇ.....	91
6. KAYNAKLAR.....	94
7. ÖZGEÇMİŞ.....	97

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Efes Kütüphanesi	6
Resim 2. Servistan Sarayı	6
Resim 3. Murbach Kilisesi	6
Resim 4. Ayasofya Kilisesi	6
Resim 5. Kapalı Çarşı-Tepe Pencereleri	8
Resim 6. Karatay Medresesi Aydınlık Feneri	8
Resim 7. Bakır Kandil Zarfı	11
Resim 8. Maden Şamdan	12
Resim 9. Bizans Dönemine Ait Taç Şeklinde Avize	13
Resim 10. Kapadokya-Derinkuyu Mağara Evleri	15
Resim 11. Çatalhöyük Evleri (Konya)	15
Resim 12. Yerden Yükseltilmiş Hafif Bir Yapı İskenderun	28
Resim 13. Bir Köy Evi.Araklı, Trabzon	28
Resim 14. Kent Evi.Bursa	29
Resim 15. Özenli Bir Dolap Düzeninin Genel Görünümü Bursa	33
Resim 16. Türk Evinde Dolap İçi Gusülhane Örneği Safranbolu	35
Resim 17. Türk Evi'nde Dönme Dolap Örneği Safranbolu	35
Resim 18. Nimetli Köyü-Fevzi Yerlikaya Evi Oymalı Ocak Örneği	37

Resim 19. Emirhocazade Bağ Evi Külahlı Ocak rneği	37
Resim 20. Satıcı Konağı,alçı lambalık.....	37
Resim 21. Rize İkizdere Evleri,Köşk Oda Mabeyn Odası.....	41
Resim 22. Rize İkizdere Evleri,Baş oda.....	42
Resim 23. Sabri Ava Evi'nde Ocak ve Lambalıklar.....	43
Resim 24. Sabri Ava Evi.....	43
Resim 25. Trabzon Kundupoğlu Konağı Ocak ve Lambalıklar.....	43
Resim 26. Trabzon Kundupoğlu Konağı	43
Resim 27. Memişoğlu Konağı Ocak ve Lambalık	44
Resim 28. Memişoğlu Konağı.....	44
Resim 29. Dilek Demir Evi Alçı Ocak ve lambalıklar.....	45
Resim 30. Dilek Demir Evi	45
Resim 31. Ayten Ergüney Evi Taş Ocak ve Lambalıklar	45
Resim 32. Ayten Ergüney Evi.....	45
Resim 33. Kemal Hemşinlioğlu Evi Taş Ocak ve Lambalık	46
Resim 34. Bilaller Konağı.....	47
Resim 35. Bilaller Konağı. Başodada yer alan ocak ve lambalık	47
Resim 36. Bilaller Konağı Alçı Lambalık.....	47
Resim 37. Kavukçular Konağı	48
Resim 38. Kavukçular Konağı, Baş Odada Yer Alan Ocak ve Lambalık, Alçı Lambalık	48
Resim 39. Katipler Konağı.....	49

Resim 40. Katipler Konağı Lambalıklar	49
Resim 41. Nermin Kadife Evi Ocak ve Lambalıklar	50
Resim 42. Satıcı Konağı Lambalıklar	50
Resim 43. Satıcı Konağı Alçı Lambalıklar	51
Resim 44. Barok Üslupta Yapılmış Alçı Lambalık	52
Resim 45. Latifoğlu Konağı.....	52
Resim 46. Latifoğlu Konağı, Başodada Yer Alan Ocak Üzeri Alçı Lambalık	53
Resim 47. Latifoğlu Konağı, Haremlik-Selamlık Odalarında Ocak Üzeri Lambalık	53
Resim 48. Madımağın Celal'in Evi	54
Resim 49. Madımağın Celal'in Evi Oda Ocak ve Lambalık	54
Resim 50. Madımağın Celal'in Evi Baş Odada Yıkılan Ocağın Şu Anki Durmu.....	54
Resim 51. Tokat Evi Ocak ve Lambalıklar	55
Resim 52. Tokat Evi Ocak ve Lambalıklar	55
Resim 53. Fatih Sapan Evi, Alçı Lambalık.....	56
Resim 54. Merzifon Belediye Evi Alçı Lambalık.....	56
Resim 55. Hasan Basmacı Evi ,Alçı Lambalık	56
Resim 56. M.Kutucu Evi,Alçı Lambalık	56
Resim 57. Nimetli Köyü-Fevzi Yerlikaya Evi Ocak ve Lambalık	57
Resim 58. Nimetli Köyü-Fevzi Yerlikaya Evi	57
Resim 59. Gökhaliller Köyü Mehmet Dursun Evi Ocak	58
Resim 60. Gökhaliller Köyü Hüseyin Baykara Evi	58

Resim 61. Kozkaya Köyü Abdullah Demirel Evi.....	59
Resim 62. Kozkaya Köyü Kemal Özkök Evi.....	59
Resim 63. Kozkaya Köyü Kemal Özkök Evi/Camlı Lambalık	59
Resim 64. Kozkaya Köyü Kemal Özkök Evi/Camlı Lambalık	60
Resim 65. Kasım Sipahioğlu Evi Alçı Ocak,Ahşap Lambalık	61
Resim 66. Kasım Sipahioğlu Evi	61
Resim 67. Köşeliler Evi Oda Alçı Ocak ve Ahşap Lambalık.....	61
Resim 68. Köşeliler Evi	61
Resim 69. Emirhocazade Ahmet Bey Bağ Evi Ahşap Ocak ve Lambalıklar	62
Resim 70. Emirhocazade Ahmet Bey Bağ Evi	62
Resim 71. Sipahioğlu Konağı	62
Resim 72. Asmazlar Konağı	62
Resim 73. Emirhocazade Asmazlar Bağ Evi Ocak ve Lambalık.....	62
Resim 74. Emirhocazade Asmazlar Bağ Evi	62
Resim 75. Hacı Tahir Efendi Konağı Baş Oda Alçı ocak,Ahşap Lambalık	64
Resim 76. Hacı Tahir Efendi Konağı Oda Alçı Ocak ,Alçı Lambalıklar ve Ahşap Lambalıklar	64
Resim 77. Hacı Tahir Efendi Konağı.....	64
Resim 78. İmamlar Evi Lambalık	65
Resim 79. İmamlar Evi Lambalık	65
Resim 80. Toprakçılar Konağı Alçı ocak ve Lambalıklar	65

Resim 81. Toprakçılar Konağı	65
Resim 82. Ballık Konağı Alçı Ocak ve Lambalık.....	66
Resim 83. Ballık Konağı	66

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. Fevzi Yerlikaya,Mehmet Dursun Evi Lambalık Analiz Tablosu	67
Tablo 2. Hüseyin Baykara Evi,Kemal Özkök Evi Lambalık Analiz Tablosu	68
Tablo 3. Cemalettin Gökoğlu Evi,Kemal Özkök Evi Lambalık Analiz Tablosu	69
Tablo 4. Emirhocazade Ahmet Bey Bağ Evi,Kasım Sipahioğlu Evi Lambalık Analiz Tablosu.....	70
Tablo 5. Asmazlar Bağ Evi,Köşeliler Bağ EviLambalık Analiz Tablosu	71
Tablo 6. Sipahioğlu,Asmazlar Konağı Lambalık Analiz Tablosu	72
Tablo 7. Hacı Tahir Efendi Konağı Lambalık Analiz Tablosu.....	73
Tablo 8. Ballık Konağı,Toprakçılar Konağı Lambalık Analiz Tablosu.....	74
Tablo 9. İmamlar Evi Lambalık Analiz Tablosu	75
Tablo 10. Toprakçılar Konağı Lambalık Analiz Tablosu	76
Tablo 11. Bilaller Konağı,Kavukçular Konağı Lambalık Analiz Tablosu	77
Tablo 12. Katipler Konağı, Nermin Kadife Evi Lambalık Analiz Tablosu.....	78
Tablo 13. Satıcı Konağı Lambalık Analiz Tablosu.....	79
Tablo 14. Fatih Sapan Evi,Merzifon Belediye Evi Lambalık Analiz Tablosu	80
Tablo 15. Hasan Basmacı Evi,M.Kutucu Evi Lambalık Analiz Tablosu	81
Tablo 16. Latifoğlu Konağı Lambalık Analiz Tablosu.....	82
Tablo 17. Madımağın Celal'in Evi Lambalık Analiz Tablosu	83

Tablo 18. Dilek Demir Evi ,Aytan Ergüney Evi Lambalık Analiz Tablosu	84
Tablo 19. Kemal Hemşinlioğlu Lambalık Analiz Tablosu	85
Tablo 20. Sabri Ava Evi,Kundupoğlu Konağı Lambalık Analiz Tablosu	86
Tablo 21. Memişoğlu Konağı Lambalık Analiz Tablosu.....	87
Tablo 22. Rize Evi Lambalık Analiz Tablosu.....	88
Tablo 23. Karadeniz Bölgesi'ndeki Geleneksel Türk Evleri'nde Ocak Yanı Lambalıklarının Analiz Tablosu	89
Tablo 23 (devam). Karadeniz Bölgesi'ndeki Geleneksel Türk Evleri'nde Ocak Yanı Lambalıklarının Analiz Tablosu (devam)	90

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1. Orta Asya Çadırı Genel Görünüm	16
Şekil 2. Türk Evi Katlara Yerleşme Düzeni.....	19
Şekil 3. Sofasız Plan Tipleri.....	20
Şekil 4. Dış Sofalı Plan Tipleri	21
Şekil 5. İç Sofalı Plan Tipleri.....	22
Şekil 6. Orta Sofalı Plan Tipleri.....	22
Şekil 7. Anadolu İklim Bölgeleri	23
Şekil 8. Yapı Geleneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı	24
Şekil 9. Kat Çeşitlerine Göre Türk Evi	25
Şekil 10. Mekan Elemanlarının İlişkisi.....	26
Şekil 11. Hafif Yapı İç Düzeni.....	28
Şekil 12. Köy Evi İç Düzeni	28
Şekil 13. Kent Kasaba Evi İç Düzeni.....	29
Şekil 14. Oda Girişinin İçeriden Dentlenmesi İçin Getirilen Çözümler ve Odanın Düzeniyle İlişkilerindeki Temel İlkeler	30
Şekil 15. Kapıların Kuruluş Açısından Sıralanışı	31
Şekil 16. 1.Kesin Faydacı Tutum, 2. Faydacı Tutum, 3.Aşırı Özenli Tutum	34
Şekil 17. Odanın İç Düzeninin Kuruluşunda Tavan Etkinliği	39

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Geleneksel Türk Evleri; Türk toplumunun kültür, yaşam şekli, coğrafi koşulları, sosyal ve ekonomik durumunu gösteren en önemli kültür ürünlerindedir. Geleneksel Türk Mimarisi konut kültürü açısından oldukça zengindir. Türk Evleri yerleşim ve plan tipleri açısından önemli olduğu kadar, iç mekan ve aydınlatma öğeleri açısından da zengindir. Tarih boyunca gelişen lambalıklar; mum ve gaz lambalarıyla aydınlatma ihtiyacını karşılamışlardır. Türk konut karakteristiğinin önemli bir parçası olan lambalıklar; farklı form ve malzemeler ile varlığını sürdürmüştür.

Bu çalışmada; Çalışmada Karadeniz bölgesindeki konutlardaki ocak lambalıklarının yapım yılı, oda tipi, yapı malzemesi ve yapım üslubu yönünden betimsel analizi yapılmıştır. Literatür ve saha araştırmaları ile yapım yılı, oda tipi, yapı malzemesi ve yapım üslubunun, Karadeniz bölgesindeki konutlardaki ocak lambalıklarının gelişimine olan etkisi incelenmiştir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde yer alan Karadeniz Bölgesi'ndeki 9 farklı ilde 17.yy. sonundan 20.yy. başına kadar inşa edilmiş olan konut işlevli geleneksel Türk Evleri'nde baş oda ve odalarda ocak çevresinde yer alan lambalıklar incelenmiştir.

Geleneksel Karadeniz Evleri lambalıklarında; oda tipi, yapım yılı, yapı malzemesi ve yapım üslubu açısından farklılıklar incelenmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde koruma ve restorasyon çalışmaları yapılan 9 farklı ilde yer alan konutlarda araştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde amaç, kapsam ve yöntem irdelenmiştir. İkinci bölümde ise doğal ve yapay aydınlatma öğelerinin yapı ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde araştırma konumuz olan Geleneksel Türk Evlerinin; plan özellikleri, yapı tekniği ve iç mekan elemanları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise Karadeniz Bölgesi'nde yar alan Türk Evlerindeki, ocak yanı ve duvarlarda yer alan lambalıklar incelenmiştir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada betimsel analiz yönteminden faydalanılmış olup bu kapsamda; makale, tez, dergi ve internet dökümanlarının analizi yapılmıştır. Betimsel analiz yöntemi ile Karadeniz Bölgesindeki Geleneksel Türk Evi'nde ocak yanı lambalıkları analizin çerçevesi olarak belirlenip, bu çerçevede veriler işlenmiş, bulgular tanımlanarak yorumlanmıştır.

1.4. Çalışmanın Hipotezi

Geleneksel Türk Evleri; buldukları coğrafyaya göre bir takım farklılıklar göstermektedir. Bu bakımdan 17.yy başından 20.yy başına kadar inşa edilen Karadeniz Bölgesindeki Geleneksel Türk Evleri'nde lambalıklarda; yapı malzemesi, yapım yılı, oda tipi ve yapım üslubu açısından farklılıklar göstermektedir.

Karadeniz Bölgesindeki Geleneksel Türk Evi lambalıkları; yapım yılı, bulunduğu odanın tipi, yapı malzemesi ve yapım üslubuna göre değişir hipotezi çalışma kapsamında araştırılmıştır.

1.5. Literatür Araştırması

Hipotez doğrultusunda yapılan çalışmada betimsel türdeki nitel verileri toplama teknikleri kullanılmıştır. Kitaplar sempozyum bildirgeleri, dergiler, tez araştırmaları ve internet verileri tezin kaynaklarını oluşturmuştur.

” Mimarlık Tarihi Ders Notları -1” isimli çalışmada; insanlığın tarihi ile paralel olarak gelişen mimarlık tarihinin, dönem ve akımlara göre incelemeleri yapı örnekleri ile birlikte yer almaktadır. Mimarlık tarihine paralel olarak gelişen aydınlatma tarihine de ışık tutan bu eser, aydınlatma kültürüne ait dönemleri de mimari kronolojide açıklaması açısından oldukça önemli bir kaynaktır (Mutlu, 1996).

” Türk Evi Plan Tipleri” isimli eserde Geleneksel Türk Evi’ne ait plan tipleri detaylı tanım ve örnekler ile anlatılmıştır. Türk Evi ile ilgili yapılmış çalışmaları ile literatüre geçmiş en önemli araştırmacıların başını çeken Eldem’in tanım ve saptamalarının yol göstericiliğinden faydalanılmıştır (Eldem,1954).

“ Anadolu’daki Geleneksel Türk Evi’nde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar” adlı çalışmada Geleneksel Türk evindeki oda ve iç mekân özelliklerinin derinlemesine incelendiği bir kaynaktır, Türk Evi ile ilgili genel tanım ve kavramların kavranması ve bu sayede örnek yapıların yorumlanması noktasında çok önemli bir eserdir (Küçükerman, 1973).

“Türk Evi III Osmanlı Dönemi “ adlı kitabında Türk Evindeki iç mekan öğeleri; ocaklar, kapılar, pencereler, dolaplar ve döşemeler hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Mimari elemanların yanı sıra yapı tekniği ile ilgili bilgiler de içeren eser araştırma ve bakış açısı kazandırması açısından oldukça önemli bir eserdir (Eldem, 1987).

“Türk Evi” isimli eserinde, Türk Evi plan tipleri ve Türk evinin geçirmiş olduğu dönemlere değinmiştir. Türk Evi birimleri ve yapı malzemelerine ayrıntılı şekilde irdeleyen eser konu ile ilgili yazılmış önemli eserlerdendir (Bektaş, 1966).

“ Üsküdar'a Kadar Kastamonu” adlı kitabında Kastamonu kültürü ve sanat tarihinin yansısı, konaklara ait iç mekan öğelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda faydalanılan önemli bir kaynak olmuştur (Seymen, 2009).

”Tokat Evleri” isimli kitabında; Tokat evlerine ait örnekler üzerinden irdelemeler, plan tipleri, malzeme tekniği ve cephe özellikleri incelenmiştir. Tokat evlerinin karakteristiği ve örnekleri noktasında oldukça önemli bir eserdir (Çal, 1988).

”19. yy’ da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi” konulu yüksek lisans tezinde; Safranbolu evlerine ait betimsel incelemeler, tanımlamalar ve iç mekan görselleri ile önemli bir çalışmadır (Azezli, 2009).

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafında yayınlanan dergide; Çorum kültür ve sanatına ait bilgilerin yansıra tarihi konaklar ve odalar hakkındaki resim ve bilgilerden faydalanılmıştır. Bu anlamda oldukça önemli bir yayındır (Çorum Kültür Sanat, Bilim, Kültür, Sanat ve Turizm Dergisi, 2007).

” Seben Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi tarafından yayınlanan makalede; Seben bölgesi evleri, iç mekan öğeleri ve yapım tekniği konusunda bilgiler barındıran önemli bir yayındır (Aktaş, 2016).

”Tarihi Çorum Evlerinin Alçı Süslemeleri” konulu makalesinde; Çorum ilinde yer alan konaklardaki ocaklar ve alçı süslemelere dair detaylı analizler yer almaktadır. Makalede yer alan görsel ve teknik detaylar yer almaktadır (Dursun, 2017).

“ Trabzon’un Eski Evleri”, Arkitekt Aylık Mimarlık, Şehircilik ve Belediyecilik Dergisi’nde yayınlanan makalede Trabzon’daki eski Türk evlerinin restorasyon süreçleri, iç mekan öğeleri ve malzeme detaylarına değinilmiştir. Bu bağlamda oldukça yararlı bir kaynak olmuştur (Akok, 1951).

2. BÖLÜM: ELEKTRİK ÖNCESİ AYDINLATMA

İnsanlığın en temel ihtiyaçlarından olan aydınlanma ihtiyacı, tarih boyunca gelişerek mimaride çeşitli form ve uygulamalar ile hayat bulmuştur. İnsanlık tarihi ile eşgüdümlü olarak gelişen aydınlatma elemanları; mimaride, günlük ve endüstriyel hayatta çok önemli bir yer tutmaktadır.

Geç Çağ'da M.Ö. 1090-30'te yığma taşlarla inşa edilen yapılarda aydınlatma çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde yapıların tavanlarında küçük aydınlatma açıklıkları bırakılarak gün ışığı aydınlatma ihtiyacı karşılanmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde klerestori olarak adlandırılan çatı yanı pencereleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Mısır tapınaklarından Hipostil, adı verilen tavandan ışık alınması sağlanarak aydınlatma ihtiyacı sağlanmıştır.

“Bu dönemdeki diğer tapınak örneklerinde de klerestoriden veya ön cephelerde görülen paravana ve duvarlardan yararlanılmıştır. Döneme ait araştırma kazılarında; çeşitli biçimlerde delinmiş taş pencere panoları bulunmuştur. Benzer şekilde çatı ve duvarlarda da aydınlatma yarıkları yer almaktadır. Tapınaklarda merkeze doğru etkisini kaybeden ışık, kutsal kabul edilen mahallerde yerini tam bir karanlığa bıraktığında kutsal törenlerde lambalar yakılırdı” (Mutlu, 1996).

Mezopotamya uygarlığında, üçgen biçimli pencereler aracılığıyla ışıktan faydalanılmıştır. Asur mimarlığına ait Korsabad Sarayı'nın özelliği ise penceresiz tasarımı dolayısıyla ışığı kapılardan almasıdır. Eski Ege mimarlığında; ışık menfezlerinden aydınlatma sağlanmıştır. Knasos Sarayı 'nda ışık menfezleri yer almaktadır. Arazinin meyilli oluşu; yapıların çok katlı ve dairelerin avlu ile üst katlara ulaşması dolayısıyla, merdivenler ışık menfezi olan küçük avluların çevresinde konumlanmasına neden olmuştur. Mikem Sarayı'nda kötü havalardan korunabilmek ve megaronu aydınlatmak için kapılardan, tavan deliklerinden yararlanırlardı. Bunun haricinde de başka bir aydınlatma sistemi kullanılmamıştır.

Yunan mimarisinde; evler sokağa tek kapı ile açılır, bunun haricinde doğal aydınlatma açıklığı yer almazdı. Bunun nedeni o dönemde evlerin aynı büyüklükte olması ve aynı düz sıva ile kaplanarak tek tip inşa edilmesidir. İç mekan tasarımlarının farklılaşması ile zengin evleri standart konutlardan ayrılmaktaydı.

Roma mimarisinde; bu dönemde yapı ölçülerinin büyümesi sebebiyle nişler ve revaklar sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda çevre duvarları küçülerek bağımsız yapılar haline geldiğinden, ışık tek bir odak yerine birçok pencereden sağlanmaya başlanmıştır. Nişlere pencereler açıldı. Bu döneme ait yapılardan Efes Kütüphanesi, iki katlı olup cephelerinde figürlü nişler arasında üç adet portal bulunmaktadır (Bkz Resim 1). “Pars ve Sasani mimarisinde; Servistan Sarayı’nda cephe merkezlerinde eyvanın arkasında bulunan sarayı resmikabul bölümünde tuğladan yapılmış ve tromplar üzerine bindirilmiş arı kovanı kubbeli esas salon yer almaktadır. İçeri ışık ve hava sağlamak için açıklıklar yapılmıştır” (Mutlu, 1996)(Bkz. Resim 2). Bizans mimarisinin en önemli örneklerinden Ayasofya’ da kubbe kasnaklarında yer alan pencerelerden doğal aydınlatma sağlanmıştır (Bkz Resim 4).

Resim 1. Efes Kütüphanesi (url-7)

Resim 2. Servistan Sarayı (url-7)

Romanesk Çağ mimarlığı; İspanya, İtalya, İngiltere, Almanya ve Fransa’da 10.yy.’da imar faaliyetleri başlamıştır. Bu dönemde atölyeler gelişerek inşa tekniklerinde ilerleme kaydedilmiştir. Bina cephelerinde yer alan kemerler Roma kemerlerinden daha büyük olacak şekilde yükseltilerek üzerine iki veya üç pencere yerleştirildiği görülmektedir. Döneme ait en önemli kamu binalarının kiliseler olduğu belirlenmiş olup; Murbach Kilisesi önemli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz.Resim 3).

Resim 3. Murbach Kilisesi (url-7)

Resim 4. Ayasofya Kilisesi (url-7)

Gotik dönem mimarisinde; Haçlı seferleri sırasında ülkesine dönen haçlıların, Konstantinopolis ve Ayasofya'nın mimarisinden etkilenmelerinin payı olduğu düşünülmektedir.

Aydınlatma ihtiyacından doğan tepe açıklıkları zaman içerisinde pencere ve vitraylara dönüşmüştür. Kamu binaları ve sivil mimaride bir çok örneği bulunan pencereler; aydınlanma ihtiyacından doğup, iç mekan öğesi olarak gelişim sergilemiş, yapının strüktürüne tesir eden bir mimari eleman haline gelmiştir.

2.1. Doğal Aydınlatma

İlk Çağ'da mevcut inşaat teknikleri ile havalandırma ve aydınlatma ihtiyacı dolayısıyla yan duvarlarda ve tepede açıklıklar yapılmıştır. Yapılarda tepe açıklıklarının kullanımı dönemin güvenlik ihtiyacına çözüm olmakla birlikte aydınlatma ve havalandırma ihtiyacını da karşılamıştır. Doğal aydınlatma çözümü olarak kullanılan tepe açıklıkları elemanları; tepe pencereleri, aydınlık feneri ve saydamlaştırılmış tavan örtüleri olarak sınıflandırılabilir.

Tepe pencereleri; yapıların strüktürüne göre kubbe merkezinde, kırlangıç örtünün sivrildiği yerde, ahşap-beşik çatı ve tonozlu üst örtü sırtlarında şaşırtmalı biçimde pencereler olarak inşa edilmiştir. Bu pencereler gerektiğinde aydınlatma ve havalandırma elemanı olarak kullanılabilir.

“Çadırın tepe penceresinde olan bu açıklık merkezde tam ocağın üzerinde yer alır. Yaklaşık 2 cm çapında masif ahşaptan yapılmış “Tengerek” adı verilen bir çemberin, ok isimli eğik değnekler ile çadırın duvarı sayılan “geregelere” bağlanması ile oluşur. Dışı keçeler ile kapatılan çadırlarda tengereğin üzerini örten keçeyle “tünlük” denir. Tünlük pencere vazifesi görür. Gerektiğinde tünlük geriye kaldırılır. İçeriye güneş ışığı girer ve aydınlık veren fonksiyonu açısından güneşe benzetmişlerdir” (Oktaç,1992).

“Türklerin hem Orta Asya'da hem de Anadolu'da binlerce yıllık tüteklikli örtü gelenekleri varlığı tespit edilmiştir. Ahşap tavanlar, geleneksel Türk evi ile birlikte yüzyıllar ötesinden gelen, özel niteliklere sahip mekânların sabit donatı elemanlarıdır.

Birbirinden farklı, değişik düzenlemeler ile uygulanan bu tavanlar, geleneksel ahşap işçiliğimizin en somut örneklerindendir. Kırlangıç örtü bir tür bindirme tekniğinin yöresel uygulama şekli olarak karşımıza çıkar” (Özkan,2013).

Anadolu yapılarında özellikle kapalı avlulu medreselerde evyan ve odalar arasında kalan karanlık avluları merkezden aydınlatmak için tepe pencereleri kullanılmıştır. 1660 yılında inşa edilen Mısır Çarşısı ve Nur’u Osmaniye ile Beyazıt arasında uzanan kapalı çarşı tonozlarında ve tonoz sırtlarında yer alan pencereler bulunmaktadır. Tonoz sırtlarındaki tepe pencereler dükkanlar arasındaki hava sirkülasyonu ve aydınlatmayı sağlamaktadır (Bkz. Resim 5).

Resim 5. Kapalı Çarşı-Tepe Pencereleri

**Resim 6. Karatay Medresesi
Aydınlık Feneri**

Aydınlık Fenerleri; binaların kubbe ve çatılarından içeriye ışık ve hava vermek için tasarlanmış çevre pencereleri; üstü kapalı, daire ve çokgen kenarlı alçak bir kulelidir (Konyalı, 1964) yerine göre “çatı feneri” ve “kubbe feneri” olarak da adlandırılmıştır. Aydınlık fenerlerinin; yığma tuğla, taş veya ahşaptan inşa edilmiş örnekleri bulunmaktadır. Günümüze kadar sağlam olarak kalan aydınlık feneri oldukça azdır. Günümüzde birçok tepe boşluğu demir doğrama ile restore edilerek yenilenmiştir (Bkz. Resim 6).

Saydamlaştırılmış tavan örtüsü; hamam, konut, kervansaray gibi yapılarda tepe pencerelerine benzer şekilde, yan duvarların kolayca aydınlatamayacağı, yapıların iç kısımlarında yer alan bölümleri aydınlatmak amacıyla, çapı 15-20 cm genişliğinde olan ışık gözleri kullanılmıştır. Bu elemanlar; tepe pencerelerinden farklı olarak aydınlatma için kullanılmış olup, havalandırma amacıyla yapılmamışlardır. “Bu ışık gözlerine “fil gözü” de denir. Fil gözü ismi daha çok hamam kubbelerinde bulunan, üstü topuzlu fanus şeklindeki tepe camına verilen isimdir” (Oktaç,1992).

Işık gözleri; daire, elips, çokgen, yıldız şekillerinde renkli camlarla süslenerek de kullanılmıştır. Yaygın olarak hamamlarda görülmekle beraber, Topkapı Sarayı Harem Dairesi koridorunda da bulunmaktadır. Çoğunlukla tuğladan inşa edilen ışık kubbeleri, yekpare olarak oyulmuş taş levhalardan da yapılmıştır.

Türk mimarisinde tepe aydınlatmalarının yanı sıra yan duvarlardan açılan doğal aydınlatmalardan da yararlanılmıştır. Yan duvarlardan aydınlatmayı alt ve üst pencereler sağlamaktadır.

Alt pencereler; güvenliğini de sağlayacak şekilde dışarıdan korumalı madeni parmaklıklı mazgal şeklinde yapılmış uygulamalardır. “Selçuklu ve Beylik devri kümbetlerinin mumyalıklarında, özellikle Ahlat Üçkümbetleri’nde böyle parmaklık yerleri görülmektedir” (Önge,1971). Alt pencerelerin büyüklüğü nedeniyle statik problemlerin önüne geçmek için aynı zamanda hafifletme kemeri vazifesindeki üst pencereler ile birlikte kullanılmıştır. “Mekâna sürekli ışık sağlayan, genellikle alçı ya da ahşap kayıtlar arasına renkli ya da renksiz camlar yerleştirilerek yapılan desenli pencerelere “üst pencere, konutlarda ‘kafa penceresi’,’revzen’, süslü olanlarına ‘revzen-i menkuş’,’alçı pencere’ gibi isimler verilmiştir “(Arseven,1957). Avrupalı yapılardaki vitraylardan farklı olarak kurşun şeritlerle değil, alçı ve ahşap malzeme kullanılmıştır.

2.2. Yapay Aydınlatma

Gün ışığının yeterli olmadığı zamanlarda ve mekanlarda, ışık ihtiyacının karşılanması için geliştirilen gereçler ile sağlanan aydınlatma tipidir. Yapay aydınlatma araçlarının gelişim süreci, kandil, çıra, mum gibi aydınlatma türleri ile başlayıp elektrik ve doğalgaz yardımı ile çalışan gereçlerin keşfi ile günümüze kadar evrilerek süre gelmiştir. Aydınlatma tarih boyunca insanlığın konfor, verimlilik ve mutluluğu için önemli bir gereksinim olmuştur. Yapay aydınlatma üç şekilde sağlanabilir.

1. “Fizyolojik Aydınlatma: Gözün görme yeteneğini bozmadan, cisimlerin renk ve ayrıntı ile rahat ve hızlı görebilmeyi sağlar.

2. Dekoratif Aydınlatma: Amacı görülmesi istenilen cisimlerin bütün ayrıntıları ile görülmesini değil, daha çok estetik etkiler uyandırmaktadır.

3. Dikkati Çeken Aydınlatma: Kuvvetli ve renkli ışıklarla, değişen şekillere veya yanıp sönen ışıklarla dikkati çekmek yani reklam yağmak için uygulanır “(Oktaç.1992).

2.2.1. Meşale

Ateşin keşfi sonrasında, çeşitli dal ve çıtaların yakılması ile geliştirilen ilkel aydınlatma araçlarıdır. Mekanlardan bağımsız olarak, ateşin insan eliyle taşınabildiği aydınlatma aracıdır.

2.2.2. Kandil

Sıvı yağın fitil yardımı ile yakılması sonucunda ışık sağlayan aydınlatma aracıdır. İlk kandillerin yapımında; deniz kabukları, hayvan kemik ve boynuzlarından yararlanılmıştır. Bu tip kandiller açık ve kapalı formda olmak üzere iki çeşitte sınıflandırılabilir. Açık formdakiler de yağın içerisinde yüzen bir fitil bulunmaktadır. Bu çeşit kandiller cam, pişmiş toprak gibi farklı malzemelerden üretilmiştir. Kapalı formda olanlar ise; bakır ve gümüş malzemeden yapılmıştır. Bakırdan yapılmış kapalı yüzey kandiller dairesel formda, fitilin çıkacağı kadar boşluk bırakılmış bir delik ile üretilmiştir.

“Kandil zarfları kandil yağının bulunduğu cam kabı muhafaza eden dekoratif araçlardır. Kandil zarflarında cam muhafaza bazen ayrı bir parça olup içine yerleştirilirken bazen ise camın kandil zarfının içine üflenmesi ile üretiliyordu. İslami tipteki kandil zarflarında dövme tekniği ile sekil verilerek delik-isi tekniği ile süslendiği gözlenir” (Meriçboyu,1997) (Bkz. Resim 7).

Resim 7. Bakır Kandil Zarfı

2.2.3. Mum

Günümüzde aydınlatma ve dekoratif ihtiyaçlar doğrultusunda halen kullanılan mumların keşfi M.Ö. 400'lü yıllara dayanmaktadır. Orta çağda balmumu, mum yapımında kullanılmaya başlanmıştır.

“Bu balmumu mumları, Romalıların don yağından yaptığı mumlara benzer şekilde yapılmaktaydı, ancak sınırlı miktarlarda ve pahalı olması nedeniyle sadece ruhban sınıfı ve üst tabakaya hitap etmiştir. 18. Asırda balina yağından üretilen parafin ile mumlar yapılmıştır. Bu yöntem ile imal edilen mumlar kötü kokulu olmasına karşın yaz aylarında dahi fiziksel yapısını koruyabilmekteydi. 19. yüzyıl mum ve mum yapımı ile ilgili bir dönüm noktasıdır. Mum yapım makinalarının ortaya çıkması ile mumlar her eve ve her zümreye ulaşmıştır. 19. yy. örgü fitilleri bulunarak mumların yanış özellikleri iyileştirilmiştir”(url-6).

Mumun kullanımı ile birlikte yaygınlaşan şamdanlar, mumun üzerinde yerleştirildiği bir aydınlatma aracıdır. Şamdan kelimesinin Farsçadaki “taşınabilir ışık kaynağı” anlamındaki “şema” sözcüğünden gelmektedir. Kaide, gövde, damaklık, hokka gibi bölümlerden meydana gelmektedir. Damaklık eriyen mumların yere damlamaması için koruma vazifesindeyken, hokkalık eriyip biriken mumların temizlenip sonrasında yeni mum takılan bölüme verilen isimdir. Alt kısımlarına gelen tepsi, mum kesimi ve fitil ucu çıkartmak için kullanılan makası ile birlikte şamdan takımını oluşturmaktaydı.

“Şamdanlar; toprak, porselen, bakır, pirinç, tunç gibi malzemelerden üretilmiştir. Ortalama boyları 20-30 cm olup, 1-2 metreye kadar uzanan yükseklikte imal edilen şamdanlar da görülmektedir. Erzurumlu Lala Mustafa Paşa Camii H.971(M.1565) tarihli vakfiye ile vakfedilen şamdanlarda olduğu gibi üzeri işlenmiş, ayetler nakşedilmiş, vakfın ismi, şiirler ve güzel sözler yazılmıştır “(Çam, 1988).

Resim 8. Maden Şamdan

“Tavana asılarak kullanılan avizeler aydınlatma gereçlerinin gelişimi ile önce üzerine kandil yerleştirilerek, sonra mum yardımı ile sonrasında ise elektriğin keşfi ile ampul yardımı ile sağlanmıştır. Chandelier kelimesi Fransızca ’da yağ kandili anlamına gelen “chandelles’den gelmektedir “(Maralcan, 2010) (Bkz. Resim 9).

Anadolu Mimarisinde; camii, medrese, kervansaray vb. yerlerde geniş tavanlara asılmış taşa kandiller ve avizeler görülmektedir. Farsçada avize askı anlamına gelmektedir.

Resim 9. Bizans Dönemine Ait Taç Şeklinde Avize

2.2.4. Gaz lambası

Anadolu’da gaz lambaları olarak adlandırılan lamba aslında petrol lambasıdır. Fitilli gaz lambası, bir hazne içerisinde benzin emdirilmiş pamuk ya da keçe doldurulan veya hazne içerisindeki yakıtı iletmek için pamuk fitil bulunan aydınlatma gereçidir.

“Petrolün rafine edilmesinden sonra gaz yağıyla çalışan gaz lambaları da aydınlatma araçları içinde yerlerini alırlar. Bu lambaların ortaya çıkışı, yapay aydınlatma alanında devrim niteliğinde gelişmelerin yaşandığı 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. Bu dönemde Avrupa ve Amerika’da geliştirilen gaz lambalarının “fitilli” ve “basınçlı” olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Bu lambalar son Osmanlı döneminde de özellikle şehirlerde yoğun biçimde kullanılmışlardır. Gaz lambalarının, Türkiye’de elektrik yaygınlaşınca, yani aşağı yukarı 20. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar köylerde kullanımının devam ettiği bilinmektedir”(Uysal, 2017).

3. GELENEKSEL TÜRK EVİ

Türk evi olarak tanımladığımız konut tipi, Anadolu coğrafyasında Osmanlı İmparatorluğu topraklarında Türklerin yaşadığı bölgelerde 20.yy.'ın başına kadar örneklerini gördüğümüz, 2-3 katlı ahşap strüktürde, Türk kültürel etkilerini bünyesinde barındıran yapı birimidir. Ev kelimesi eski Türkçe 'deki "eb"den gelmekte olup, insanların oturması için yapılmış mesken anlamındadır.

D.Kuban'a göre Türk Evi; "Geleneksel Türk Ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır" (Kuban,1976).

Celal Esad Arseven'e göre ; "Mesken manasına da gelen ev tanımının mimarideki manası kulübe ve dam'dan daha büyük ve özenli yapılmış olan bir veya birkaç katlı kagir veya ahşap meskendir"(Arseven,1957).

Türk Evi ise S.H.Eldem' in tanımına göre; "Türk evi eski Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde eski anlatımla Rumeli ve Anadolu Bölgelerinde yerleşmiş, gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir"(Eldem,1954).

Geleneksel Türk evleri, Türk kültür ve yaşam şeklini yansıtan, en önemli kültür miraslarından biridir. Yerleşik hayata geçilen Anadolu coğrafyasında Türk kültürü farklı kültürler ile harmanlanmış, sonunda baskın inanış ve alışkanlıkları ile yeni bir sentez meydana gelmiştir.

Bu tanımlara ilave olarak; yüzyıllardır var olan Türk kültürünün, yerleşik hayata geçtiği Anadolu coğrafyasında farklı kültürlerle etkileşim-gelişim sürecinde aslını koruyarak, çağın ihtiyaç ve imkanlarına paralel olarak yarattığı konut kültürü şeklinde de tanımlanabilir.

İnsanoğlunun doğayı keşfedip tarımsal faaliyetler gerçekleştirmesi, yerleşik düzen kurma isteğini de beraberinde getirmiştir. Anadolu'da Neolitik Çağ'da ev mimarisi gelişim göstermiştir.

Çatalhöyük'te örnekleri bulunan; bitişik nizamda, dikdörtgen planlı, küçük kerpiç yapılar insanoğlunun yerleşik hayatına ve ilk kent kültürüne örnek niteliğindedir. Bu dönemde; cilalı taş gereçler ile marangozluk faaliyetleri gelişmiş, bu durum yerleşik hayata katkı sağlanmıştır (Bkz. Resim 11).

Prehistorik çağda çakmaktaşı madenin bulunması ile daha büyük bir aşama kaydedilmiş geliştirilen birçok aletle daha güvenilir geniş mekanlar oluşturulmuştur. “Bronz devrinde, iki hacimli plan tipleri oluşturularak birinde ehlileştirilmiş hayvanı, diğerinde kendi yaşamını sürdürecektir saz kaplı duvarları, beşikörtüsü çatısı ile kulübelikten çıkmış yapılar üretilmiştir” (Berker,1982). Bu dönemde olduğu gibi aynı dürtü ile insanoğlu yapılara yeni odalar, sonra katlar sonrasında da avlular inşa etmiştir.

Helenistik dönemde; konutların yapım kalitesi yükselmiş, harcın kullanılmaya başlanması ile çok katlı yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Bizans döneminden kalma evlere ait örnekler Anadolu'da görülmektedir. Kapadokya mağara evleri bu evlere örnek olarak gösterilebilir.(Bkz. Resim 10).

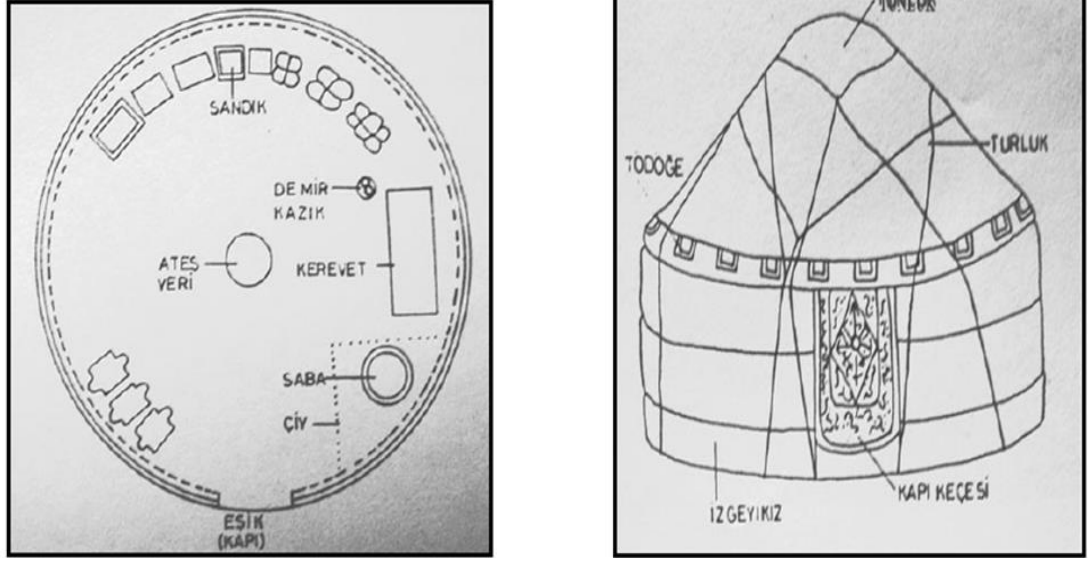

Resim 10. Çatalhöyük Evleri (Konya)

Resim 11. Kapadokya-Derinkuyu Mağara Evleri

Yerleşik hayata geçmeden önce göçebe bir hayata mensup olan Türkler “Yurt” adını verdikleri çadırlarda yaşamlarını devam ettirmekteydiler. Çadır içerisindeki yerleşim alışkanlığı ve işlevsel üslup, yüz yıllar sonra oluşturulacak Türk Evi için temel niteliğindedir.

Şekil 1. Orta Asya Çadırı Genel Görünüm (Küçükerman, 1973)

Türk çadırında, ortada ateş yakacak bir alan, çadır girişinin karşısındaki “tör” olarak Çadırın merkezinde ocak yer alırken, girişin sağında “saba” olarak adlandırılan kımız tulumu bulunmaktaydı. Kiler fonksiyonundaki bu alan “çiy” olarak adlandırılan hasır örme paravan ile ayrılmıştır. Çadır sahibinin saba yanında “kerevet” adı verilen yatağı yer alırken, bu yatağın yan kısmında değerli eşya ve silahların asıldığı demir bir askı yer almaktaydı. Girişin sol tarafında eğerler asılırken, hemen her çadırda halı dokuma tezgâhları, tahta çamçak (suluk) ve deri suluklar bulunmaktaydı. (Bkz.Şekil1)

Eski Türk kültüründen beri ocak; çadırlarda temel ihtiyaç olarak görülmüş, konutun iç mekanın tasarımında merkez kabul edilmiştir. Anadolu’ya Türk göçü sonrası çadır kültüründen yerleşik düzene geçişte, göçebe kültürün pratikliği ile Anadolu kültürü sentezlenerek kalıcı bir konut kültürü oluştuğu görülmektedir.

“Türk odasını biçimlendiren ilkelerin çadır yaşamından kaynaklandığını göstermektedir” (Sözen ve Eruzun, 1992). “Geleneksel Türk evi, geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plân özellikleri gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır” (Kuban, 1982).

Anadolu’da Türk kültürü etkisinde doğan Türk Evi; Sosyal sınıflardan ziyade iklim, topoğrafya ve lokal yapı malzemelerine göre farklılıklar göstermektedir.

Bununla birlikte toplumsal sınıflar arasında yaşam şekilleri ve alışkanlıklar arasında benzerlikler, aynı konut karakteristiğinin görülmesinde etken olmuştur. Temelde göçebelikten kazanılmış bir pratiklik, işlevsellik ve ihtiyaca yönelik mekân kurgusu genel anlamda ortak özellik olarak göze çarpmaktadır. Doğal hayatın içinden gelen Türk kültürü, yerleşik hayatta da benzer bir yaklaşımla içten dışa doğru, insan ergonomisine uygun olarak gelişim göstermiştir.

Türk Evi insanın rahat ve düzenli yaşaması için tasarlanmış bir ev tipidir. Cengiz Bektaş'a göre; Geleneksel Türk evi oluşum ilkeleri şu şekilde sınıflandırılmıştır.

“1-Yaşama, Doğaya, Çevre Koşullarına Uygunluk

2-Gerçekçilik, Akılcılık

3-İçten Dışa Çözüm

4-İç-Dış Uyuşumu (Evin içindeki içtenlik ve yalınlığın dışa vurumu)

5-Tutumsallık” (Bektaş,1996)

Bu büyük alan içinde gelişen Türk Evi'nin oluşumuna etki eden faktörler; Sosyal yaşam, gelenekler, din, iklim, coğrafi konum, malzeme ve sosyo-ekonomik durum şeklide özetlenebilir.

Coğrafi koşullar; yapı malzemelerini ve evlerin konumlarını da şekillendirmiştir. Karadeniz yöresinde; yapı malzemesi olarak ahşap iskeletler, ahşap yığma yapılar tercih edilerek, evler dik yamaçlara kurulmuştur. Güney ve Orta Anadolu'da ise kerpiç malzemedan düz ovalara kurulu evler görülmektedir. Doğu Anadolu ve İç Anadolu platolarında kerpiç yapılar gözlenmektedir. Bu yapı tipi orman ve taşın az olduğu bölgelerde gözlenir, bunlar killi çamurdan yağılar az katlı basit yapılardır. Akdeniz, Ege, Marmara ve Batı Karadeniz yörelerinde hımış yapılar gözlenir. Ahşap ve kagirin görüldüğü bu bölgelerde ahşap iskeletleri dolduran tuğla taş ve kerpiçler görülmektedir. Güney Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinin doğal taş açısından zenginliği yapı tekniğine de yansımış ve yığma taş yapılar yapılmıştır.

“Anadolu iklim ve coğrafi konum itibariyle değişim gösteren bir bölge olduğundan evler buna göre şekillenmiştir. Anadolu coğrafi bakımdan Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iklim bölgelerine ayrılrsa da bu iklim bölgelerinin bazılarının ortak veya benzer verilerle koşullar yönünden iklimin üç bölgeye indirilmesinde yarar vardır.” (Gökçe,1989).

Perihan Gökçe “Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş” adlı eserinde iklim tiplerinin yapılar üzerindeki etkisini incelemiş ve yapıları iklim tiplerine göre üç bölgede sınıflandırmıştır.

“ılıman iklim bölgesi; Karadeniz ve Kuzey Marmara bölgeleri bu grubuna girer. ılık ve yağışlı iklim bölgesi nedeniyle sık ormanlar gözlenir. Yağış nedeniyle evler kapalı, dış sofalı veya iç sofalıdır.

Akdeniz İklim Bölgesi; Marmara Bölgesinin güneyi, Güney ve Batı Anadolu bu iklim bölgesi bu gruptadır. Uzun kurak yaz ayları ile ılık kış ayları bu iklim özellikleridir. Bu yörelerde “açık dış sofalı” plan tipleri görölmektedir.

Yayla İklim Bölgesi; İç Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Anadolu iklim bölgeleri bu iklim bölgesi grubundadır. Kurak ve sıcak yaz ayları ile soğuk kış ayları bu yörede gözlenen iklim şeklidir. Ayrıca bu bölgede gece gündüz sıcaklıkları arasında yüksek farklar bulunmaktadır. Sert ve kurak iklim koşulları avlulu plan tipinin görölmesine neden olmuştur.” (Gökçe,1989).

Sedad Hakkı Eldem ev türlerini bölgelere bağlı olarak 7 temel gruba ayırmaktadır; “Karadeniz, İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu. Türk Evi’nin en karakteristik türü İstanbul, Edirne ve Marmara Bölgesinde görölen ev türüdür” (Eldem, 1987) olduğunu ifade etmiştir.

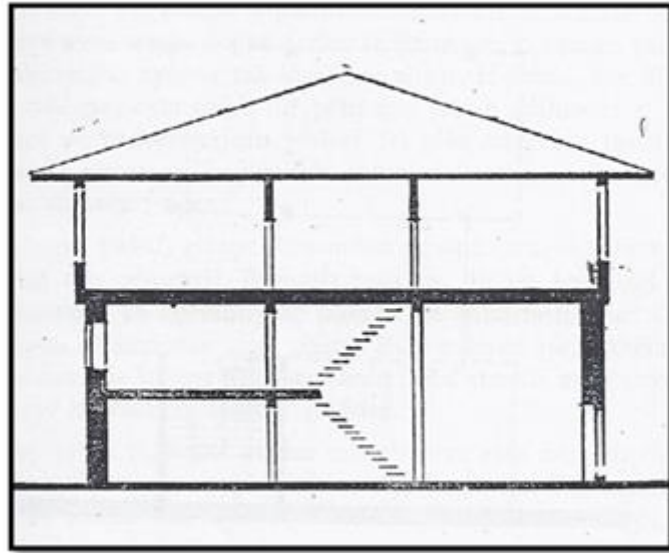
Ekonomik faktörlerde Türk Evi üzerinde etkisi olan konulardan biridir. Özellikle 19.yy. itibaren merkezi planlı çok odalı evler İstanbul ve Ankara’da inşa edilmeye başlanmıştır. Anadolu’da el sanatları, hayvancılık ve tarımla uğraşan hanelerin evleri bu perspektifte gelişmiştir. Buna bağlı olarak el sanatları ile uğraşılan evlerde çalışma alanları ve depolar gözlenirken, hayvancılık ve tarımla uğraşılan hanelere ait yapılarda genellikle alt katlarda ahır ve ambarlar gözlemlenmektedir.

Türk Evi'nin doğusunda yer alan sınıfsal fark gözetmeyen amaca yönelik işlevsel mekân kurgusu bu bağlamda devam etmiştir.

Türk Evleri, coğrafi koşullara göre, ışık ve havadan daha iyi faydalanmak için yükseltilmiştir. Bahçe duvarı ve binayı taşıyan dikmelerden oluşan zemin katların duvarları kagir ve penceresiz olup; samanlık, depo, taşlık ve ahır olarak değerlendirilmiştir. Zamanla ara katlar yapılmaya başlanmış, günlük kullanımı yaygınlaşmıştır. Ana kata göre alçak tavanı, az sayıda ve küçük ölçüdeki pencereleri ile kışlık odalar olarak kullanılmıştır.

“19.yy.’dan itibaren bu ara katlar iyice önem kazanmış, yükseklikleri ve planlarıyla ana kat kadar işlev kazanmıştır. Fakat yine de en önemli kat unvanı, üst katın olmuştur” (Eldem, 1954).

Arel, “Osmanlı/Türk Evi'nin zemin kat-ana kat ilkesini, yani fevkanilik (asma ev) ilkesini simgesel ve kültürel değerlerle ilişkilendirir. Fevkanilik ilkesi Türk kültüründe onursal ayrıcalıklara hitap etmesiyle, hem de Kuran-ı Kerimde de geçen yüksek tutulmuş köşk kavramına karşılık gelmesiyle ilişkilendirir” (Arel, 1982)

Şekil 2. Türk Evi Katlara Yerleşme Düzeni (Eldem, 1954)

Türk Evi'nin cephe özellikleri iki farklı karakterden oluşmaktadır. Türk Evi baskın olan mahremiyet kavramı nedeniyle, içe dönüklük ile dışarıya kapalı karakterdedir. Bahçeye bakan cepheler ile avluya bakanlar farklı inşa edilmiştir. Avluya bakan cepheler dışa kapalı karakterdeyken, bahçeye bakan sofa cephesi şeffaf ve hafif tarzda yapılarak doğa ile bağ korunmuştur (Bkz. Şekil 2).

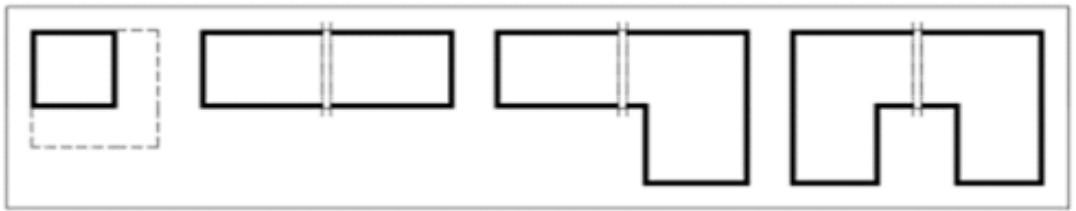
3.1. Plan Özellikleri

Geleneksel Türk Evi'nde planlarda merkez olan sofa etrafında konumlanmış odalar gözlenmektedir. Odalar yapısal ve fonksiyonel anlamda birbirine benzerken, sofalar yapının planını belirleyen ana unsur olmuştur. Sedat Hakkı Eldem bu konuda bilimsel bir sınıflandırma yapmış, sofalarına göre Türk Evlerini dört gruba ayırmıştır.

- “Sofasız plan tipi
- Dış sofalı plan tipi
- İç sofalı plan tipi
- Orta sofalı plan tipi “ (Eldem, 1954).

3.1.1. Sofasız Plan tipi

Yan yana dizili, birbiri ile ilişkisi olmayan odalardan oluşan en basit plan tipidir. Odalar arası bağlantıdan dışarıdan sağlanan bu plan tipi, bahçeli ve iç avlulu yapılarda gözlenir. Bu tipteki evlere sıcak iklim bölgelerinde rastlanmakta olup, Anadolu'nun doğu, orta ve güney yörelerinde rastlanmaktadır. Sofasız plan tipi Türk göçebe kültürden gelen çadır hayatının yerleşik kültüründen yansıması olarak görülmektedir.

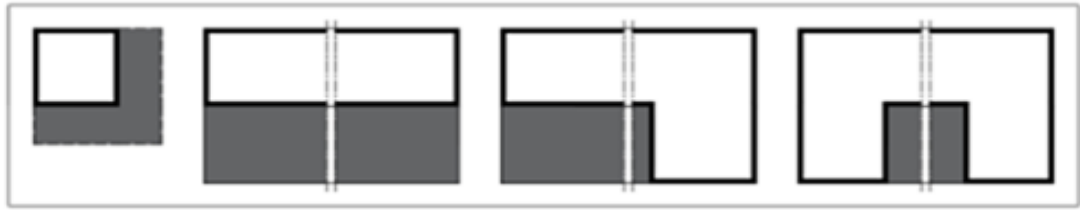
Şekil 3. Sofasız Plan Tipleri (Balcı, 2019)

3.1.2. Dış Sofalı plan tipi

Sofasız Plan Tip'inden sonra, ilk kez odalar arası ilişkinin sağlandığı bu plan tipi Türk Evi planında ikinci evre niteliğindedir. Simetri görülmeyen ve serbest planda yapılan bu ev tipinde; sıra odalı, üç tarafı odalı ve köşe sofalı çeşitler görülmektedir.

“Mesela dış sofalı tip Anadolu’nun cenubu-şarki vilayetlerinde bulunduğu gibi, Rumeli’nin en şimali-garbi mntıklarında da mevcuttur.” (Eldem,1954). Bu sofa tipine sıcak ve ılıman iklim bölgelerinde rastlanmaktadır.

Dış Sofalı Plan Tip’inde, bir veya üç cephesinin duvarsız yapılarak L ve U formda planlar görülmektedir. Sofanın yan dar uçlarındaki duvarların uzatılması ile mekanlar kazanılmış, bu mekâna “evyan” adı verilmiştir. “Eyvan en fazla oda sıralarının içinde, yani iki oda arasındadır. Dar yüzü sofaya bakmaktadır. Sofanın ortasında olduğu zaman orta eyvan, aksi takdirde yan eyvan olur. Çok sonraları 17.ve 18.yy.’ da sofa direkliği doğrama kapatılmıştır. 19.yy. da ise bu kapatma biçimi pencereler ile yapılmaya başlanmıştır. Bu plan tipi 19.yy.’a kadar devam etmiştir. “Anadolu’nun birçok küçük şehrinde dış sofalı tip şekli halen mevcuttur.” (Eldem,1954).

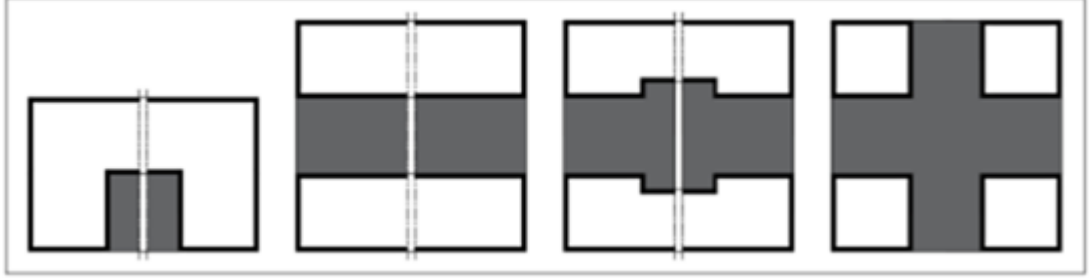
Şekil 4. Dış Sofalı Plan Tipleri (Balci, 2019)

3.1.3. İç Sofalı plan tipi

İç Sofalı Plan Tipi, sofanın odaların yan yana dizildiği üçüncü evre plan şekli olup, “karniyarık” plan tipi olarak da tanımlanmaktadır. Bu plan tipi oda sayısının artması ve odaların yan yana sıralanması nedeniyle sıkça tercih edilmiştir. Geleneksel Türk Evi’nde en yaygın plan tipi olarak görülmekte olup, 18.yy’da doğan, 19.yy’da yaygınlaşan bu plan şekli geniş aile yapısına uygun oluşu ve işlevselliği ile de dikkat çekmektedir.

İç sofalı plan tipinde, sofanın ucunda “sekilik” veya “köşk” olarak adlandırılan, parmaklıkla sofadan ayrılan yüksekte konuşlanmış oturma bölümleri oluşturulmuştur. “Sekilik ve köşk, sofanın içinde veya dışarıya doğru ekli bulunan bir oturma yeridir. Seki veya tahttır ve sofanın bir veya iki ucunda bulunur. Taht bazen sofanın dış cephesinde bir çıkıntı olarak da yapılır.

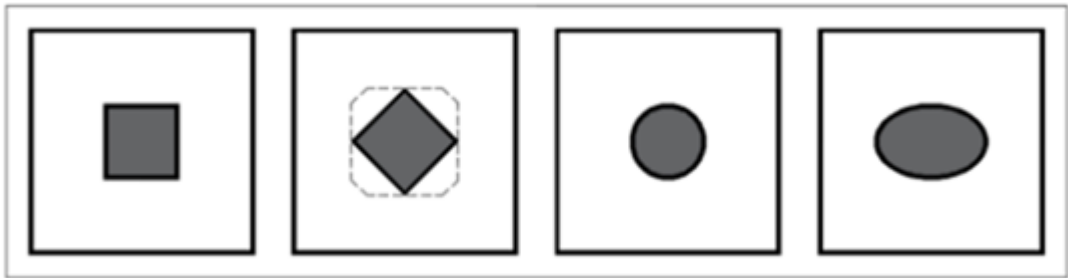
Bu çıkıntının fazla tebarüz ettirilmesi neticesinde köşk elde edilir. Köşk yalnız sofanın bir çıkması olmakla kalmıyor, bazen yalnız bir duvarı ile sofaya bağlanıyor ve adeta kendi kendine bir bina kanadı vaziyetine giriyor.” (Eldem,1954).

Şekil 5. İç Sofalı Plan Tipleri (Balci, 2019)

3.1.4. Orta Sofalı plan tipi

Bu sofa tipi Türk tarihinde ilk olarak medrese ve camii gibi yapılarda görülmektedir. İç sofalı tipi andıran orta sofalı plan tipinin, iki taraftan eyvanlarla çevrili ve dört yanı odalarla çevrili tipleri de görülmektedir. Sedat Hakkı Eldem tarafından bu sofa tipi “Oval veya beyzi sofa” şeklinde tanımlanmıştır. 18.yy. itibariyle Türk evlerinde görülen bu sofa tipinde plan kare veya dikdörtgen şeklindedir. Bu sofa tipi sıkışık yerleşime sahip soğuk iklim bölgelerinde görülmektedir.

Şekil 6. Orta Sofalı Plan Tipleri (Balci, 2019)

İlk etapta köşeli olarak tasarlanan sofalar, sonraki dönemde pahlı bir yapıya bürünmüştür. “Daha çok şehirlerde ve İstanbul’da kullanılan bu tipte sofa değişik şekillere girmiştir. Köşeleri pahlanmış yuvarlanmış değişik formları ile estetik etkiler uyandırmıştır.” (Eldem, 1954). Orta sofalı evlerde ısınma kolaylaşmış, yapının köşelerine odalar konuşlanırken, aralarında evyan, kiler ve mutfaklar oluşturulmuştur.

Türk evlerinde bir gelişim aşaması olarak görülen bu plan tipine İstanbul bölgesinde sıkça rastlanmaktadır. “Beyzi sofalarda 1800 etrafında tatbik edilmeye başlanmış ve büyük bir moda halinde 19 uncu yüzyılın ortasına kadar devam edegelmiştir. Bundan sonra, yine mustatil veya murabba şeklindeki sofalara ve daha sade şekillere rücu edilmiştir.” (Eldem, 1954).

3.2. Türk Evi’nde Yapı Geleneği ve Uygulama Teknikleri

Geleneksel Türk Evi’nde coğrafi ve topografik etkenler uygulama teknikleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Anadolu’nun doğal verileri yapının biçimini ve uygulamalarını doğrudan etkilemiştir. Fiziksel çevre çeşitli iklimlerin etkisi altındadır. “Tek bir mevsim içerisinde çok değişik doğal şartlar söz konusu olabilir. Bu değişiklikler yapı malzemesinde de kendisi gösterir. Bütün bunlar bir araya gelince çok sayıda ve değişik sonuçlar ortaya çıkmaktadır” (Küçükerman,1973).

Önder Küçükerman’a göre; Türk evlerinin iklim bölgeleri dört gruba ayrılmaktadır;

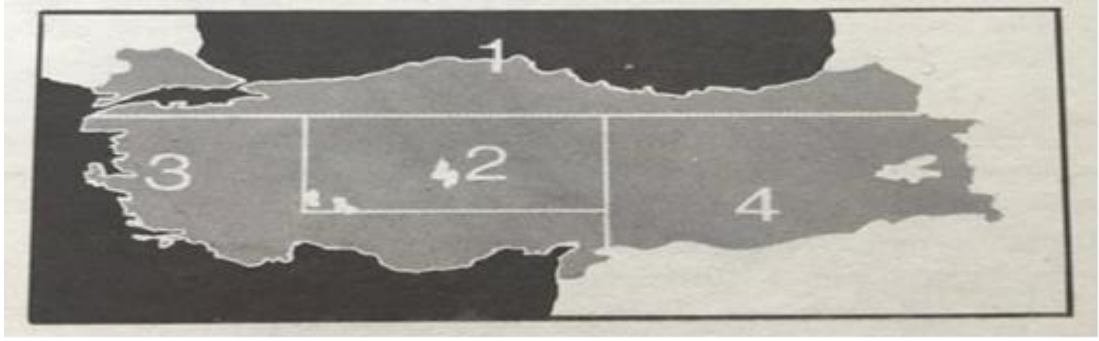
1. Kuzey Anadolu
2. İç Anadolu
3. Güney ve Güney Batı Anadolu
4. Güney Doğu Anadolu

Şekil 7. Anadolu İklim Bölgeleri (Küçükerman, 1973)

Önder Küçükerman’a göre; Türk evleri, yapı malzemelerine göre dört grupta incelenmektedir.

1. Ahşap
2. Kerpiç ve taş
3. Ahşap ve taş
4. Taş

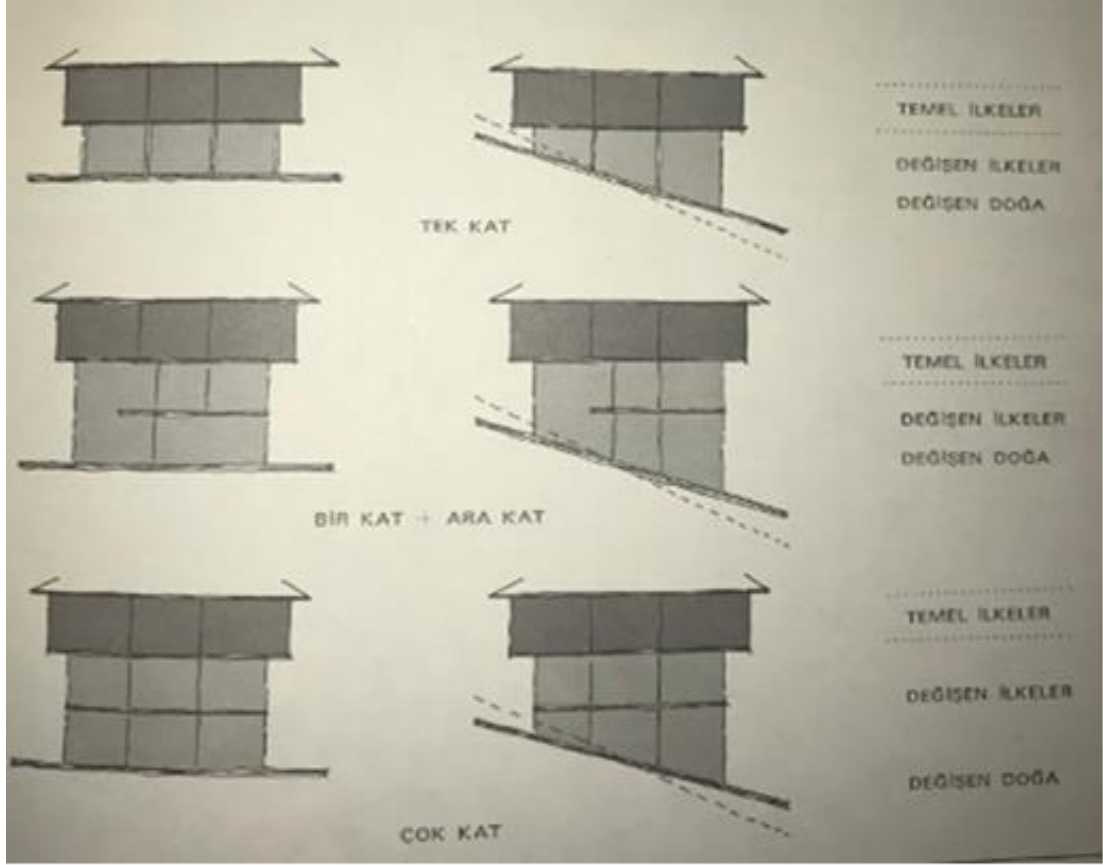

Şekil 8. Yapı Geleneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı (Küçükerman, 1973)

“Kuzey Anadolu’nun verileri ahşap yapıyı, Orta Anadolu’nun verileri kerpiç ve taş yapıyı, Batı Anadolu’nun verileri taş yapıyı, Güney Anadolu’nun verileri ise ahşap-taş yapıyı ortaya çıkarmıştır” (Küçükerman, 1973).

İklimsel ayrımlara ek olarak; aynı iklim tipinde, aynı yapı içerisinde odalar arası ısı değişiklikleri nedeniyle odaların belirli dönemlerde kullanıldığı da görülmektedir. Isı değişimlerine karşı aynı evlerde, komşu odalarda farklı büyüklükte tepe pencereleri ve açıklıklarla inşa edilerek farklı iklimsel işlevsellik kazandırılmıştır. Anadolu’da yaz ve kışı ayrı olarak kullanılan odalar hatta evler bulunmaktadır. Evin konumuna göre güneş ve rüzgârdan etkilenişi dolayısıyla yaz odası ve kış odaları oluşmuştur.

Türk Evleri genellikle tek katlı yapılardır. Zaman içerisinde çok katlı yapılar görülmekle beraber, üst kat alt katlardan üstün biçimde konuşlanmıştır. Türk evinin değişmeyen özellikleri üst katlarda görülmektedir. Zemin katlar evin gereksinimlerine göre düzenlenmiştir. Türk evinde oturmuş bir parsel kavramı bulunmamasından dolayı, farklı plan düzenlerinin gelişme olanağı olmuştur. Farklı gelir grubuna ait Türk evlerinde bu anlamda bir ayırım yapmak zordur. Buradaki küçük farklar iç mekânda kullanılan malzemelerden ileri gelmekle birlikte aynı zamanda da fonksiyoneldir.

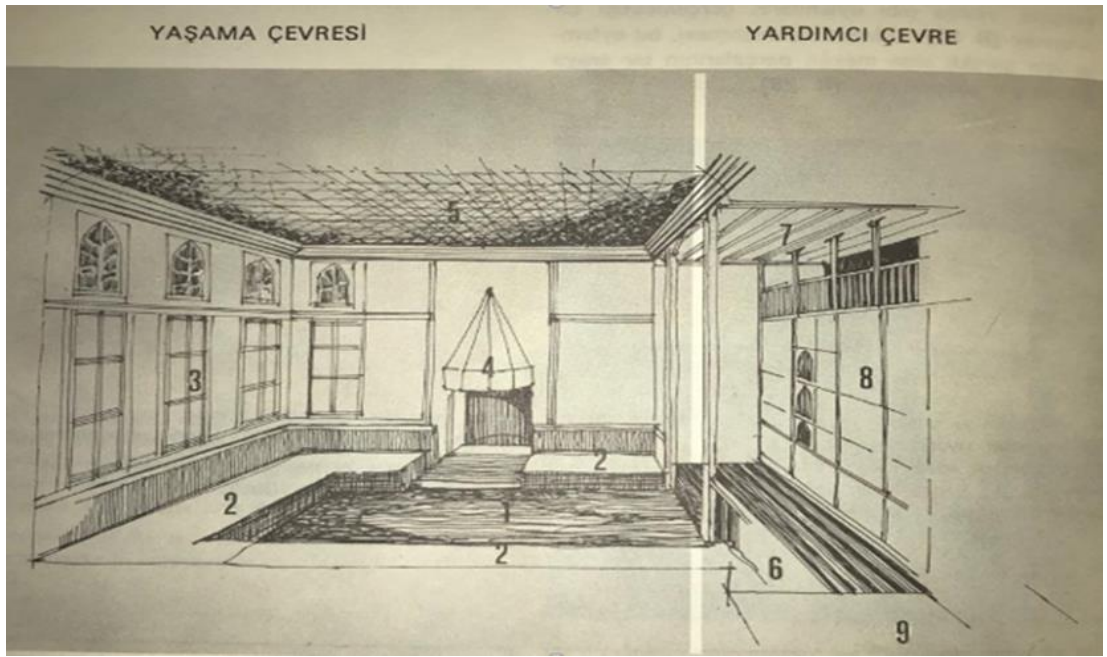
Şekil 9. Kat Çeşitlerine Göre Türk Evi (Küçükerman, 1973)

3.3. Türk Evi' nde Oda

Türk evinde yapı içerisinde belirli eylemleri karşılayan birimler oda olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden Türk evini biçimlendiren en önemli öge odadır. Çünkü Türk Evi plan tiplerinde oda, tek başına bir yaşam birimi olabilmekte, fakat odanın olmaması evin varlık nedenini ortadan kaldırmaktadır. “Oda daima kendi başına bir varlık, bir bütündür.” (Eldem, 1987).

“Türk odasının biçimlenmesi, toplumun yaşantısındaki temel kavramların biçimlenmesi şeklinde oluşmuştur. Ancak önceleri her yerde faydacı anlayışla paralel giden bu durum zamanla değişik bölgelerde değişimler gösterir. Yapının taşıyıcı sistemi odanın boyutunu, biçimini, pencere, kapı gibi iç-dış ilişkilerini belirlemekle birlikte iç düzenin kurulmasında da etkili olmuştur. O halde odalar, oda kavramı-oda öğeleri-yapı sistemi üçlüsünün değişik ilişkileri sonucunda biçimlenmiştir” (Küçükerman, 1973).

Farklı yapı malzemelerinde de inşa edilmiş olsalar Türk Evlerinde ortak bir karakteristik bulunmaktadır. Bu karakteristiği oluşturan iç mekan öğeleri; kapı, pencere ve dolapların üst sınırını çizen yatay ahşap öge olan “sergen” dir. Eski Türk evleri incelendiğinde tavan yüksekliği ne kadar olursa olsun, raf yüklük gibi öğelerin yüksekliği 2,2 m civarındadır. Pencere, dolap, kapı gibi iç mekan elemanları da bu prensiple imal edilmiştir. Soyut çizgi olarak adlandırılan ahşap öge ya da sergen üzerinde yalnızca tepe pencereleri ve bazı dolap yüklükleri yer almaktadır. Bu yatay sınırın alt bölümünde yer alan öğeler günlük rutin ihtiyaçları sağlayacak ölçüde ergonomik bir uyumla oda içerisinde konumlandırılmıştır.

Şekil 10. Mekan Elemanlarının İlişkisi (Küçükerman, 1973)

“Esas yaşama çevresi: 1. Yükseltilmiş çok amaçlı orta alan, 2. Oturma alanı, 3. Dış çevre ile ilişkiler için değişik değerdeki alt ve üst pencereler, 4. Isıtıcı için çevre, 5. Değerlendirilmiş üst örtü.

Yardımcı çevre: 6. Alçaltılmış dolaşım alanı, 7. Alçaltılmış üst örtü, 8. Açık ve kapalı kullanma alanı, 9. Giriş-çıkış” (Küçükerman, 1973).

Ataerkil Türk toplumunda kalabalık aile düzeni düşünülerek fonksiyonel ve konforlu bir yapıya sahip Türk Evi’nde, haremlik, selamlık ve başoda gibi kavramlar yer almaktadır. Haremlik ve selamlık kısımları bulunan evlerde, konuklar için iki başoda yer alırken, orta gelir grubuna ait evlerde ise tek başoda yer almaktadır.

Oturma, yatma, yemek yeme gibi eylemlerin gerçekleştiği odalarda; plansal anlamda Türk çadırı ile benzerlikler de bulunmaktadır. Her ikisinde de orta bölümde, çok amaçlı ortak alan, depo alanı ve oturma bölümü bulurken, ocak çadırlarda orta alanda olup odada duvara yaklaşmıştır. “Türk evi odalarında, kareye yakın dikdörtgen formun istenmesinin nedeni tefrişte sabit elemanların kullanılması ve bu elemanların duvara bitişik olmasından kaynaklanmaktadır” (Azezli, 2009).

Türk Evi’ndeki mekân anlayışını kavrayabilmek kuşkusuz göçebe kültürün izlerini okuyabilmekten geçmektedir. Önder Küçükerman bu ilişkiyi şu şekilde kurmuştur;

“ •Taşınabilen üst örtü (çadır, barınak, ev)

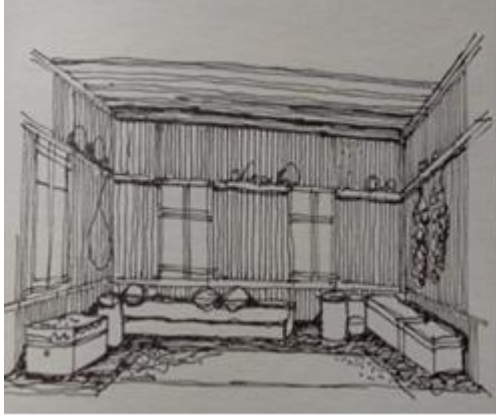
•Taşınabilen alt örtü (döşeme, halı, kilim, keçe vb.)

•Taşınabilen iç düzen öğeleri (yatak, sandık, denk, kerevet vb.)

Böylece altta ve üstte ince bir örtüyle, doğanın bir bölümü, yaşamak için uygun olan bir ortama dönüşmektedir” (Küçükerman, 1973).

Doğayı severek kabullenen, doğanın bir parçası olan bu anlayışın mekân kurgusundaki izleri açıkça görülmektedir. Türk evi iç mekân karakteristiğini belirleyen başlıca unsurlar; döşeme, halı, yüklük ve tavandır. Yüklük ve tavan ahşap süs sanatını yansıtan güzel örneklerdir. Yer döşemesinin üzerinde serape mısır halıları yer almaktadır. Sedirlerin üzerinde “makad” olarak adlandırılan örtüler ve yastıklar yer almaktadır. Oda döşemesi ile aynı kumaştan yapılan perdeler, pencere kapalıyken tüm duvar yüzeyini kapatacak şekilde tasarlanmış olup, kışın soğuktan korunmak için kapı önüne de asılabilmekteydi. Tüm bu iç mekan detaylarına; ibrikler, lambalıklar, aynalar, sandık ve sehpaolar tamamlayıcı olacak şekilde ahenkle eklenerek yer bulmuştur.

Göçebe evleri ve çadırlar; bugün halen toros dağlarının kuzeyinde bu yaşam biçiminde düzen sürdürülmektedir. Ekonomik ve coğrafi nedenlerle yer değiştirme ihtiyacı nedeniyle sökülebilen çadıra göre bir parça gelişmiş hafif yapı biçimi olan göçebe evleri de görülmektedir. Bu yapı şeklinde altta bırakılan alan hayvanlar için barınak olarak kullanılmıştır. Bu yapı tipinde içyapının düzeni çadırla büyük benzerlik göstermektedir. Mekân öğeleri kısmen ilkel olup, yaşam daha çok dışarıda gerçekleşmektedir (Bkz. Resim 12).

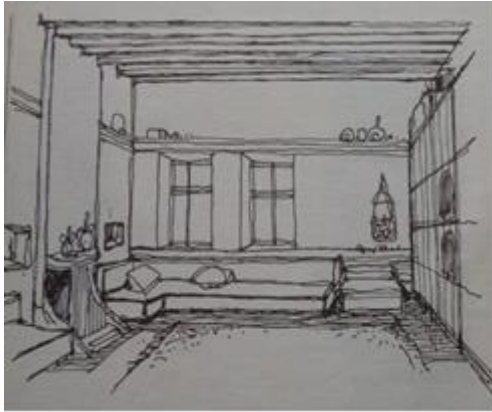

Şekil 11. Hafif Yapı İç Düzeni
(Küçükerman, 1973)

Resim 12. Yerden Yükseltilmiş Hafif Bir Yapı İskenderun (Küçükerman, 1973)

Köy evleri; yaşadığı toprakla iç içe, işlevsellik ön planda, tek katlı bir veya birkaç odalı evlerdir. Bölgesel etkenlerin oluşturduğu farklılıkların görüldüğü bu evlerin iç düzenlerinde tutumluluk, yalınlık ve kişisellik ön plandadır (Bkz. Resim 13).

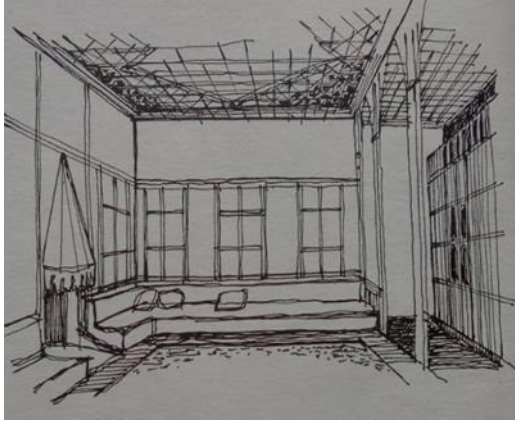

Şekil 12. Köy Evi İç Düzeni
(Küçükerman, 1973)

Resim 13. Bir Köy Evi.Araklı,Trabzon
(Küçükerman, 1973)

Kasaba ve kent evleri; kasaba ve kent topluluklarının ihtiyaç ve yaşam biçimlerine göre şekillenmiş yapı sistemidir. Bir ya da birkaç katlı bu yapı sisteminde kişisellik ilkesinden uzaklaşarak genel eğilim ve beğenilere yönelim görülmektedir. Oda aralarında ortak alanlar göze çarpmakta ve oda ile ilgili kavram ve ayrımların oturmuş olduğu gözlenmektedir. Oda düzenindeki özen dikkat çekicidir (Bkz. Resim 14).

Şekil 13. Kent Kasaba Evi İç Düzeni
(Küçükerman,1973)

Resim 14. Kent Evi.Bursa
(Küçükerman,1973)

Yönetici evleri; özenle inşa edilmiş yapılar olup, iç düzen öğeleri açısından aşırılıklar görülmektedir. İhtişamlı konaklar, köşkler, yalı ve saraylar bu gruba dahil olmaktadır. Bu yapı çeşitlerinin ortak noktası gösterişli ve büyük olmasıdır. Dış etkilere açık olan bu yapı tipi arılığını zaman içerisinde kaybetmiştir.

Ev grupları arasında kuşkusuz geleneksel Türk Evi karakteristiğini kasaba ve kent evleri taşımaktadır. Türk Evi'nde odayı oluşturan mekân öğeleri 6 grupta incelenebilir:

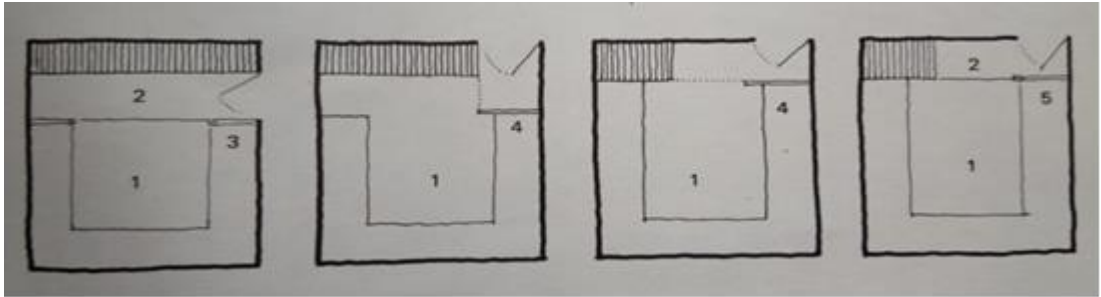
1. Kapı
2. Dolaplar
3. Ocaklar,
4. Pencereler,
5. Tavanlar,
6. Sedir ve döşeme olarak ele alınmaktadır.

3.3.1. Kapı

Türk Evi'nde mahremiyetin ve oda içi ısının korunması amacıyla girişler genellikle köşe bölümlerden yapılmıştır.

Bu amaçla kapının iç ve dış bölümlerinde asma perdeler görülmektedir. Oda içi mahremiyet kavramı ve ısı kaybının önlenmesi amacıyla, yaygın olarak girişte oda içinin görülmesini engelleyecek şekilde çeşitli malzemeler ile set oluşturulduğu görülmektedir. Bu ayrıma genellikle başodalarda rastlanır. Kapılar genellikle tek kanatlı ve açılış yönü doğu olacak şekilde tasarlanmıştır. Genellikle 80 cm genişliğinde ve 150 cm yüksekliğinde olduğu görülmektedir. Sofa tarafında ise pervaz ve başlıklar kullanıldığında kapı yüksekliğinin arttığı görülmektedir. Kanadın oluşturulmasında çakma ve z kuşak ile geçme tekniği görülmektedir.

“Daha az önemli odalarda çoğunlukla iki geniş ahşap, üç yatay kuşakla birleştirilerek kanat kurulur. Kanadın üst kenarı kapı pervazına göre düz ya da değişik biçimlerde olabilir. Önemli odaların kapı kanatları, daha küçük boydaki ahşapların bir araya getirilmesiyle kurulur. Bunlara “aynalı kanat” da denir. Ayna sayısının çoğaltılmasıyla çeşitli geometrik süs düzenleri elde edilerek özgün çözümlere ulaşılmıştır. Geçmeli ve kakmalı kanatlar evlerde az görülür.” (Küçükerman, 1988). Oda içerisindeki faydalı alana ait üst sınır, kapının kuruluşunda da üst sınır olarak referans alınmaktadır. Alt ve üst başlığı ile kapı kasası çerçeve şeklinde girişte bir eşik meydana getirir. Bazı plan örneklerinde kanadın dolap içine alındığı görülmekle birlikte çok yaygın değildir. Sofa tarafında kalan kapı pervazlarında süs sanatları görülmektedir.

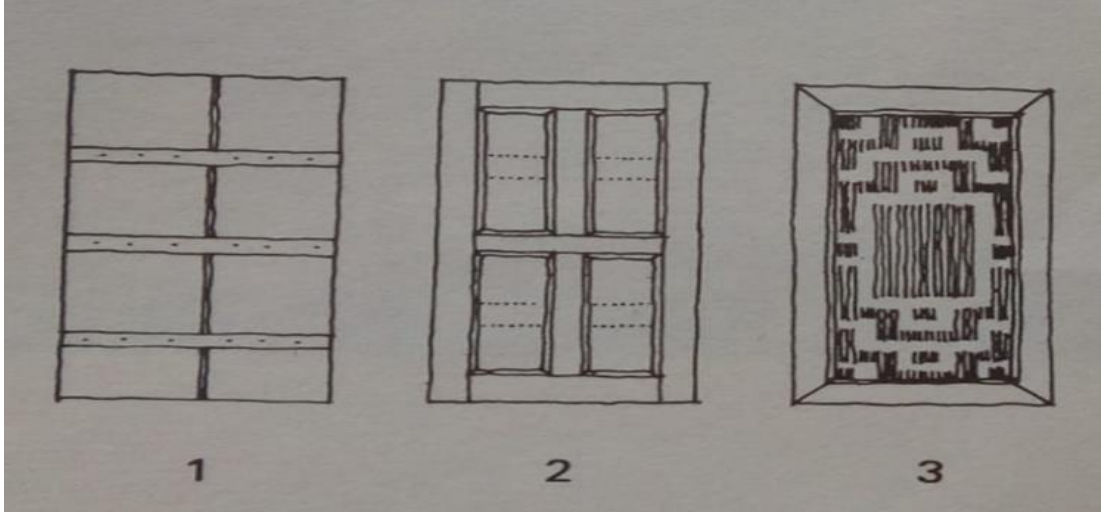

Şekil 14. Oda Girişinin İçeriden Dentlenmesi İçin Getirilen Çözümler ve Odanın Düzeniyle İlişkilerindeki Temel İlkeler

1.seki üstü, 2. Seki altı, 3. Parmaklık, 4. Girişi örtün bölme, 5. Girişin, dolabın bir parçası olarak ele alınması ve örtü bölmesi (Küçükerman, 1973).

Türk Evi’ndeki kapıların görünüşü yapı özellikleri ve yapı içerisindeki yerine bağlı olarak farklılık göstermekle beraber genellikle yalın bir niteliğe sahiptir. Kuruluş şekline göre, az önemli ve önemli olarak iki grupta sınıflandırılabilir.

Az önemli kapılar; iki geniş ahşap ve yatay üç kuşakla birleştirilerek oluşturulmuştur. Pervazlar genellikle düz olmakla birlikte farklı modellerde görülmektedir. Önemli odalara ait kapılar; daha küçük ebatlardaki ahşap parçaların bir araya gelmesi ile üretilmiş kapılardır. Bu tip kapılar aynalı kanatlar olarak anılmaktadır. Ayna sayısını artırılması ile dekoratif bir öğe olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok özenli olarak sınıflandırılabilir, kakmalı ve geçmeli kanatlar nadiren görülmektedir.

Şekil 15. Kapıların Kuruluş Açısından Sıralanışı

1. Az önemli odaların kapı kanadının kuruluşu

2. Önemli odaların kanadının kuruluşu

3. Çok özenli kanatların kuruluşu (Küçükerman,1973).

“18.yy.’dan itibaren kapılar, oda pencereleriyle bir birlik oluşturmak üzere ortak raf altında tutulur ve önemlerini biraz kaybederler. Barok ve ampir dekorlarıyla, kapıların üzerlerine süraporta yani üstlükler ilave edilir. Kemerleri ortadan kalkar.” (Eldem,1987). Bu sayede 2 metre yüksekliğinde kurulmuştur.

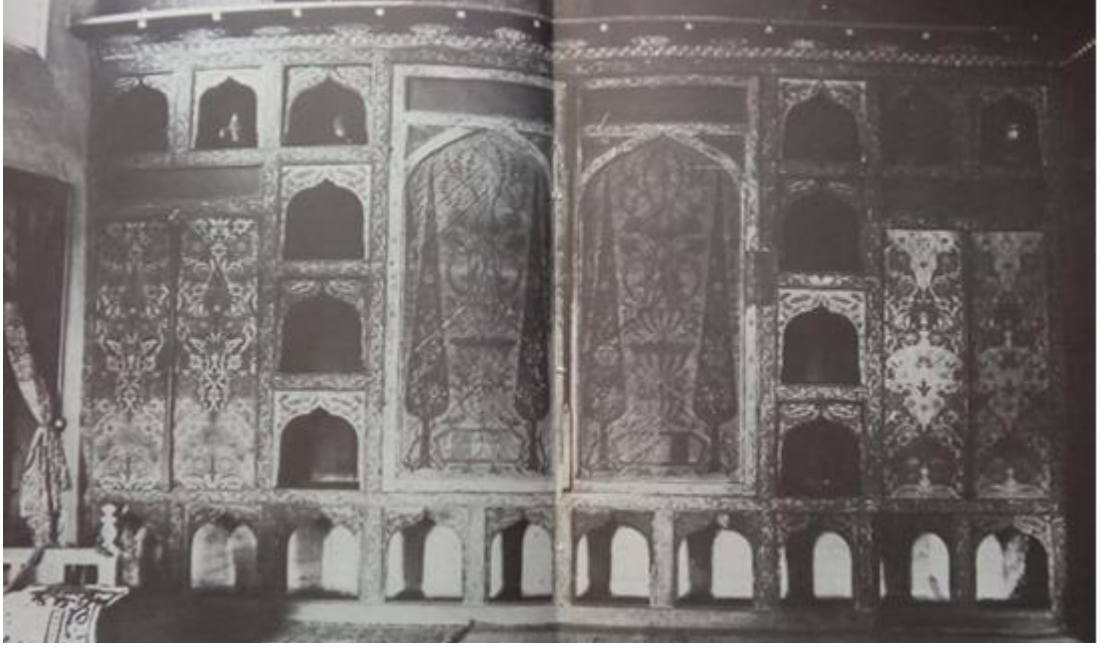
“Çift kanat ancak gayet önemli binalarda yapılır. Bazen tek kanadın ortasına bir bini konulmak suretiyle iki kanat tesiri verilmek istenir.19.yy.’ dan itibaren iki kanatlı kapılar gittikçe daha fazla, odanın önemi gözetilmeden uygulanır.” (Eldem, 1987).

3.3.2. Dolap

Dolap ve yüklükler odaların oluşumunda oldukça etkili olan, oda içerisinde eşyaların muhafazası amacıyla kullanılan kapalı kullanma alanlarıdır. ‘lambalık, yüklük, kavukluk, çubukluk, cezvelik, değneklik, çiçeklik, fincanlık, tembel deliği ve peşkirlik’ gibi işlevselliğini çağrıştıran isimlerle de ifade edilmektedir. Ergonomik olarak asgari düzeyde işlevselliği yakalayacak ölçülerde, yalın bir yapıda yapılmıştır. Temelde eşyaların muhafazası için kurulan dolaplar sonrasında gelişerek farklı fonksiyonlar kazanmıştır. Bu gelişim içerisinde dolaplarda; eşyaların sergilendiği, lambalıkların konuşlandığı açık raf ve boşluklar oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bu süreçte iç mekanda bir tasarım ögesine dönüşen dolaplarda, “sergen” olarak adlandırılan faydalı kullanım alanı olan üst sınırın da biçimlenmesinde rol oynar ve bu sınır tüm odada devam eden bir raf hattı olarak izlemektedir. Üst sınır olarak belirlenen sergen yüksekliği insan ergonomisini geçmeyecek şekilde yapılmıştır. Bu anlamda tasarımda yükseklik sınırı olarak göze çarpmaktadır. Bazı durumlarda dolap üst sınırının olmadığı örneklerde de alt kısımlarda daha faydalı alanlar yaratılsa da üst kısımlar yeterince kullanışlı olmamıştır.

Önder Küçükerman’a göre dolaplar, odaların önemine ve gelişim sıralarına göre üç grupta sınıflandırılabilir. Buna göre;

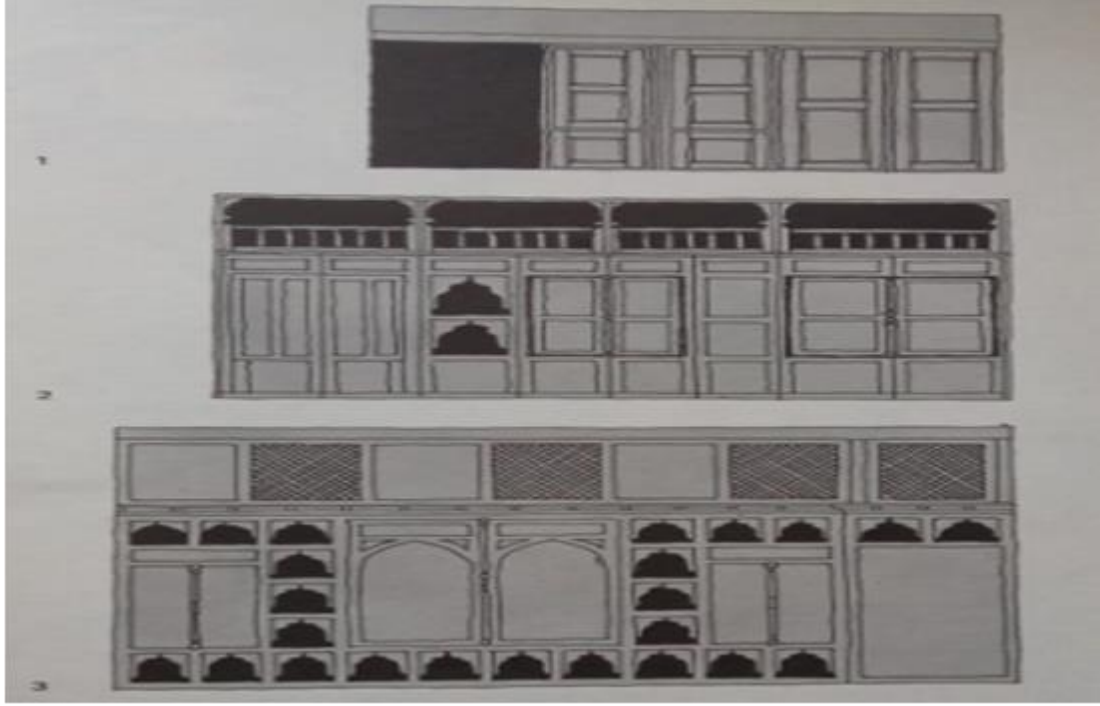
- “1. Kesin bir faydacı tutum: genellikle süs yoktur. Tavan alçaktır, yalın bir uygulama görülür.
2. Faydacı ve süsçü tutum: belli bir özen gösterilmekle birlikte aşırı bir durum yoktur. Oda yüksekliğinin artması, dolabın üstü için özel çözümler gerektirmiştir.
3. Aşırı bir özenle tutum: kapalı alanlar azalmış, buna karşılık değerli nesnelere sergilemek amacıyla açıklıklar artmıştır” (Küçükerman,1996).

Resim 15. Özenli Bir Dolap Düzeninin Genel Görünümü Bursa (Küçükerman,1996)

Yukarıda yer alan aşırı özenli tutum ile yapılmış dolabın, barok dönem etkisinde süslemeleri ve sergi açıklıkları dikkat çekmektedir. Bu açıklıklara konuşlanmış lambalıklar; dolap açıklıklarında aydınlatma elemanı kullanımı için iyi bir örnektir.

Alçak tavanlı odalarda, tavan ile döşeme arasında yer alan dolaplar bu uygulamanın en ilkel tipi olarak kabul edilmektedir. Bu yapı en yalın dolap şeklidir. Faydacı anlayış ile kurulmuş dolap tipidir. Tavan yüksekliğinin artması ile dolap tipolojisi de gelişim göstermiştir. Buna örnek olarak, dolabın bitim noktasından başlayan duvar ile dolap yüzeyinin hem yüz oluğu tip en basit şeklidir (Bkz. Şekil 16). Bu tipten gelişerek dolap ile tavan arasında kalan boşluğun önüne direkler kurularak, kullanıma açık alanlar oluşturulmuştur. (Bkz. Şekil 16). En gelişmiş şeklinde ise üst bölümün kapak ve kafeslerle kapatıldığı uygulamalar görülmektedir (Bkz. Şekil 16). Hem faydacı hem de süsçü üslubun kentlerde yaygın olarak uygulandığı örnekler görülmektedir.

Şekil 16. 1. Kesin Faydacı Tutum, 2. Faydacı tutum, 3. Aşırı Özenli tutum (Küçükerman, 1996)

Dolaplar; iç mekân da bir yan örtü olmakla beraber aynı zaman da evin planını da etkileyen önemli bir iç mekan ögesidir. “Dolapların, birer plan elemanı olarak ele alındığında, oda giriş düzenini ve odaların birbirleriyle olan bağlantılarını etkiledikleri görülmektedir. Birbirine bitişik iki odanın dolapları, arada bir duvar olduğu halde sırt sırta düzenlenebilir ya da arada hiçbir ayırıcı olmadan sırt sırta gelen dolaplar, bir bütün olarak tasarlanabilir. Bazı örneklerde oda girişi, dolap düzeninin tam ortasında yer alır, böylece dolap yan duvarlardan tamamıyla koparılmış olmaktadır. Dolaplarda bir bütünlük sağlamak amacıyla diğer yan duvarlar bazen ahşapla kaplanır. Ahşap çerçevelerin arasına yerleştirilen panoların türlü tekniklerle süslenmesiyle yapılan bu kaplamalar, dolap üstlerinde, ocak ve çevresinin dekorunda da kullanılır.” (Kahraman, 1997).

Odanın işlevsel kullanımında dolap ve yüklükler, günlük kullanımına ilaveten yatma ve yemek yeme organizasyonlarında odanın fonksiyonunun artmasında da oldukça önemlidir. Odanın; yemek vakitlerinde dolaplardan çıkartılan sofraya ve yemek örtüleri ile yemek odası işlevi, yatma vaktinde yorgan ve yatakların çıkartılarak yatak odası işlevi görmesinde rol oynayan önemli bir iç mekân ögesidir. Dolaplarda mutfak gereksinimlerinin yansısı, silah ve at koşulları da depolanmaktadır.

Dolap içerisinde tembel deliği olarak adlandırılan açıklıklara değerli eşyalar gizlenir ve bu delikler ahşap oyma işçiliği ile süslenmiştir. Türk Evi'nde haremlık selamlık kültürünün bir etkisi olarak, dolap içerisinde “dönme dolap” görülmektedir. Dönme dolaplar haremlık selamlık arasındaki duvar üzerinde konumlandırılarak, haremlık bölümdeki kadınların selamlık bölümde bulunan erkeklere yemek ve ikramlar sunması sağlanmıştır (Bkz. Resim 17). Türk Evi'nde odanın işlevsel kullanımında dolap içinde yapılan ‘gusülhaneler’ görülmektedir. Yıkama ihtiyacını gidermek amacıyla, pratik bir şekilde ocağa yakın bir noktaya konuşlandırılan gusülhaneler, oturarak yıkanılacak ölçülerde yalın bir üslupla yapılmıştır (Bkz. Resim 16).

**Resim 16. Türk Evinde Dolap İçi
Gusülhane Örneği Safranbolu
(Azezli, 2009)**

**Resim 17. Türk Evi'nde Dönme Dolap
Örneği Safranbolu (Azezli, 2009)**

3.3.3. Ocak

Geleneksel Türk evinde odanın düzenine göre şekillenen ocaklar kuşkusuz odanın en önemli iç mekan öğelerinden birisidir. Isınma ve yemek pişirme ihtiyaçlarının karşılandığı ocaklar, duvar içerisinde uzanan yarım daire şeklinde bir yapıya sahiptir. Ocağın bulunduğu duvarlar evin diğer duvarlarına göre daha kalın yapılmıştır. Böylece ateşlik kısmı geniş tutulmuş ve ısı yalıtımı sağlanmıştır. Ocağın bulunduğu bölüm odaya doğru dörtgen bir girinti yapmaktadır. Bu bölüme ateşlik denilmekte ve bu bölümün yerden yüksekliği 25-30 cm civarındadır. Her iki yanında yer alan koltuk taşı olarak adlandırılan bölüm ise ocak ile sediri ayırma vazifesindedir. Bu bölüm ocaktan sıçrayan kıvılcımlara engel olmak için tasarlanmıştır. Ocak üzerinde külâh ya da dörtgen formdaki davlumbaz ocak yaşmağı olarak adlandırılmaktadır.

“Ateşliklerin yerden yüksekliği 25-30 cm kadardır. Ateşliklerin içinde büyük boyutlu ağaç kütükler yakılmadığından ateş yeri maksimum 1 m genişliğindedir. Anadolu'nun eski evlerinde daha geniş gövdeli ocaklar kullanılırken, bu dar ağızlı ocaklar daha çok 18.yy.'da kullanılmıştır. Bunun iki tarafında 40-50 cm yüksekliğinde üzerine yastık ve minder koyup oturmak amacıyla yapılan iki seki vardır. Kış odalarında ısı kaybını önlemek, bacanın duman kusmasını azaltmak amacıyla, ocak önü, düşey olarak açılıp kapanan kapaklarla örtülüdür. Bu tip ocaklar daha çok (kütlesiyle çıkıntı yapmadığı için) küçük odalarda uygulanır.”(Kahraman,1997).

“Başodalarda ocak estetik kaygı ile yapılmış olup, ocağın yer aldığı duvarda tembel delikleri, çiçeklikler, lambalıklar, ocak yanı dolap nişleri yer almaktadır. “Ocak yüklüklerle bir arada bulunmadığı zaman, sağında ve solunda ayrı hücreleri olur.”(Eldem, 1987).

“Külahlı ocaklar; en eski ocak örneklerindedir. Ocağın davlumbaz kısmında ahşap yaşmak üzerinde, yarım koni biçiminde ahşap bir külâh bulunur. Külâh ve yaşmak yedi dilimden oluşur. Yaşmak sergen yüksekliğinde olup, külâh bunun üzerinde yer alır. Külâhın sivri ucu tavana kadar yükselir. Yaşmak ucu süslü ve oymalıdır “(Azezli, 2009) (Bkz. Resim 19).

“Oymalı Ocaklar; ahşap olan davlumbaz ocak duvarından 15-20 cm çıkma yapılarak oluşturulmaktadır. Davlumbaz üstü sergenle aynı yükseklikindedir. Altı dairesel şekilde kemerlidir. Kemerin alt kenarı oymalı ve süslüdür. Davlumbazın yüzeyinde tek ya da iki sıra oyma yer alır“ (Azezli, 2009) (Bkz. Resim 18).

“Çiçeklikli Ocaklar; kireç sıvalı ve taş yapıdadır. Bu ocaklarda külâh yerinde sıvalı bir alan vardır. Bu alanın çevresi kitabeli ve ortası süslüdür. Bu tür ocaklar Barok etkisi taşır. Geç dönem ocaklarındanır” (Azezli, 2009).

19. yy. sonrasında odalarda peç olarak adlandırılan sobalar yer almaya başlamıştır. “Peç’ in Türk Evine Slav ve Sas evlerinden gelmiş olduğu tahmin edilmektedir. Peç, büyük bir yerli sobadır. Dış yüzeyleri özel bir harç ile sıvalı veya çini kaplıdır. Çiniler ekseriya yuvarlak ve konkavdır ve alçı içine gömülmüştür.” (Eldem, 1987).

Peç sobalarının kullanımının yaygınlaşması ile çiçeklikli ocakların kullanımı artmıştır. Peç sobaların borusu çiçeklik üzerinde yer alan davlumbaza bağlanarak duman tahliye edilmiştir (Bkz. Resim 20).

Resim 18. Nimetli Köyü-Fevzi Yerlikaya Evi Oymalı Ocak Örneği (Yasa, 2016)

Resim 19. Emirhocazade Bağ Evi Külahlı Ocak Örneği (Yasa, 2016)

Resim 20. Satıcı Konağı, alçı lambalık (Dursun, 2017)

3.3.4. Pencere

Türk evinin en önemli iç mekan öğelerinden olan pencereler; güneş ışığından faydalanmak ve rüzgardan korunmak için tasarlanmıştır. Yapı malzemesi genellikle ahşaptan olup, ısıyı koruma amacıyla pencere üzerine kapanan ahşap kapaklar bulunmaktadır. Bu sayede kışın soğuğa karşı, yazın ise oda ısısının fazla yükselmesinin önüne geçilmiştir.

Soğuktan korunmak amacıyla pencere üzerinde küçük kanatçıklar oluşturulmuş ve bu açıklıklardan havalandırma sağlanmıştır.

Türk evinde yer alan alt pencereler yalın açılabilir formdayken üst pencereler ise küçük ve özenli yapısı ile dikkat çekmektedir. “Türk evinde pencere boyutları diğer bütün mekan elemanları gibi insana göre ve onun en rahat kullanımını sağlayacak biçimde ayarlanmıştır. Tepe pencereleri dışındaki oda pencereleri, yaklaşık ½ oranında, 80 cm genişliğinde ve 120-150 cm yüksekliğindedir. Geç dönemlerde ve daha çok büyük evlerde, bu ölçüler maksimum 100 cm genişlik ve 200 cm yüksekliğe kadar artmıştır.” (Kahraman, 1972). Alt pencerelerde cam olmadığı dönemde ahşap kapaklar kullanılmıştır ve buna rağmen üst pencereler camlı olarak yapılmıştır.

“Üst pencerelerin daima camlı yapılabilmiş olmalarının sebebi, burada kullanılan camların küçük ebatta olmaları ve basit şişirme tekniği ile imal edilebilmelerinden ötürüdür”(Eldem, 1987).

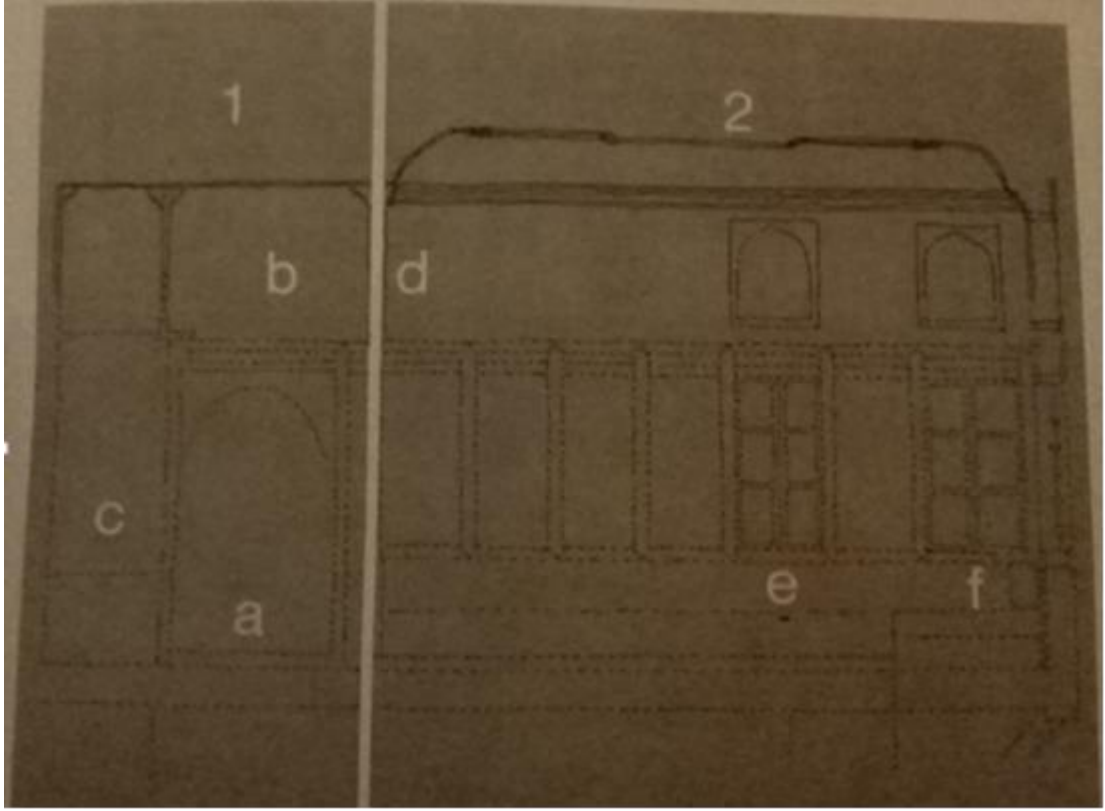
Türk Evi’nde oda kurulumunu etkileyen en önemli etkenlerden birisi pencerelerin zeminden yüksekliğidir. Oda ve sofa içerisinden; yerde veya sedirde oturulurken dışarının seyredilmesi pencerenin bulunduğu yükseklik konusunda en önemli etkidir. Türk evi doğaya yakın kurgusu sebebiyle de oldukça önemlidir.

Üst pencereler; içlik ve dışlık olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Dışlık kısım yalın üslup ile yapılırken, iç kısımlarda alçı çiteler, desen ve süslemeler görülmektedir.

3.3.5. Tavan

Geleneksel Türk Evi’nde sade dış görünümünün aksine tavanlar oldukça karakteristik öğeler olarak göze çarpmaktadır. Oda örtüsü olarak doğan tavanlar, zaman içerisinde süs sanatının güzel örneklerini barındıran detaylar haline gelmiştir. Tavanlar odanın iç tasarımına bağlı bir öğe olarak olmasına karşın, yapıdan kopan bir süsleme alanına evirilmiştir. Odayı iki bölüme ayıran yatay çizgi mekân kurgusunda etkili olmuş, sınırın altı ve üstü farklı işlevselliklere sahip gelişim kaydetmiştir. Günlük kullanımda olan alt sınır içerisindeki alan, yalın bir anlayışla fonksiyonel yapısı ile dikkat çekerken, kullanım alanının üstünde kalan kısım da ise soyut bir üslup geliştirmiştir.

Tavanlar aynı ev içinde değişiklikler göstermiş olup, evler arası farklılıklar da ekonomik farklılıklar ile açıklanabilmektedir. Bunun yansira üst odada tavan ve döşeme arasında da bir ilişki bulunmaktadır.

Şekil 17. Odanın İç Düzeninin Kuruluşunda Tavan Etkinliği (Küçükerman, 1973)

“1.Seki altı a-Hizmet alanı, b- Alçak tavan, c-Dolap, d- Direklik, 2. e- Kullanım alanı özenli döşeme örtüsü, özenli tavan kaplaması, f – Sedir, yükseltilmiş döşeme.”(Küçükerman,1973)

Oda içerisindeki mekân kurgusunda duvar, döşeme ve tavanlar bir bütünü oluşturan parçalardır. Tavan inşasında kot farklılıkları yani seki altı ve seki üstü bölümlerin etkisi bulunmaktadır. Genellikle tavanların kareye yakın dörtgen olması iç bölümün tavanı etkilemesi ile oluşturulmuştur. Evin bulunduğu arazi nedeniyle dik açılı olmayan odalarında olduğu görülmektedir. Bu durumlarda da en uygun kare bulunarak uygulanmış, kenarlarda kalan bölümle çeşitli biçimlerde etkisizleştirilmiştir. Bu sayede tavanda oluşan kare alan geometrik çizimlere bölünebilir, süslenebilir bir yapıya kavuşturulmuştur.

3.3.6. Döşeme

Türk evinde sofa ve odalarda yer alan sedirler, pencereler etrafına konuşlandırılmış oturma alanıdır. Yerden biraz daha yükseğe kurulan sedirlerin, genişliği 75-105 cm, yüksekliği ise 35-45 cm ölçülerindedir. Sedir üzerindeki örtüye makad adı verilmektedir. Sedirler üzerinde 10 cm kalınlığında çeltik otu ile doldurulmuş minderler yer almaktadır. Minderler ‘yanlık’ olarak isimlendirilmektedir. Yastıklar yardımıyla kol ve bedeni yana yaslayarak konforlu bir biçimde dışarıyı seyretme imkan sağlamaktadır. Türk evlerinde yapı tipinden bağımsız olarak, sedir taşıyıcıları ahşaptan imal edilmiştir. “Sedirlerin ortaları değil köşeleri makbuldür. Başköşeden itibaren kapıya doğru protokol silsilesine göre yerler kıymetten düşerdi.” (Eldem,1987). Sedir üzeri örtü ve yastıklarda dantel ve patiska örtüler bulunmaktadır.

Türk evinde ilk döşeme şekli, toprak üzeri halı şeklinde olup, bu uygulama Güney ve Orta Anadolu bölgelerinde görülmektedir. Bu durum güney ve orta Anadolu’daki yaygın yapı malzemesinin taş ve toprak oluşu ve sıcak iklim bölgesi olması ile de ilgilidir. Toprak; zemindeki engebe ve boşluklar dolayısıyla kireçle kaplanarak cilalanarak da kullanılabilir. Bu uygulama haricinde, Türk evlerinin genelinde yaygın olarak kullanılan yapı malzemesi ahşaptır. Ahşap zemin üzeri halılar karakteristik yer döşeme elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. GELENEKSEL KARADENİZ EVLERİ'NDE OCAK LAMBALIKLARI

4.1. Rize Evleri'nde Ocak Lambalıkları

Geleneksel Rize Evleri iki ya da üç katlı olarak inşa edilmiştir. Üst katlar ahşap çatkı ile kurulmuş depolardan oluşurken, girişi katı olarak kullanılmıştır. Yaşama katı olarak tasarlanmış ara katlarda gece ve gündüz kullanımları için ayrı odalar bulunmaktadır. Evlerin giriş katlarının aşhaneye açıldığı bu yapılarda diğer odalara geçişin sağlandığı alandır. Hemen her odada bir ocak yer almaktadır. İşlevselliği yönünden ocaklar hem ısınma hem de aydınlatma araçları olarak kullanılmıştır. Rize evlerinde ocak üzerinde lambalık açıklıkları bırakılarak bu alanlarda gaz lambaları ile aydınlatma sağlanmıştır. Özellikle ocakların yan kısımlarında bırakılan lambalık açıkları yani nişler ve pencereler yaz ayında oda içi aydınlatma konusunda mekâna fonksiyon katan detaylardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocaklar; mekân kurgusu içerisinde, ısınma, aydınlanma, oturma ve çalışma ortamı olarak kullanılan odalara fonksiyon katan temel mekân ögesi olmuştur.

Resim 21. Rize İkizdere Evleri, Köşk Oda Mabeyn Odası (Güler ve Bilge, 2013)

“Köşk oda genellikle ailenin genç evli çiftleri tarafından kullanılmaktaydı. Eğer hayatta bulunan odalardan biri direk olarak ortak mekâna açılıyorsa bu odaya da mabeyn oda ismi verilir “(Güler ve Bilge 2013). (Bkz. Resim 21).

Resim 22. Rize İkizdere Evleri, Baş oda (Güler ve Bilge, 2013)

“Hayat mekanının etrafındaki odaların en büyüğüne başoda denilmektedir. Bu oda genellikle gelen misafirleri ağırlamak için kullanılır” (Sözen ve Eruzun 1992). Hayat yani sofa aşhane gibi evin en sık kullanım alanlarından biri olup, genellikle odalardan en büyüğüdür. Sodanın iki tarafında yağının büyüklüğüne bağlı olarak bir veya iki oda bulunmaktadır ve bunlardan büyük olanı ‘Başoda’ olarak adlandırılır. Başodanın karşı bölümünde iki oda yer almaktadır, bu odalardan manzaralı olanına “köşk oda” denilmektedir. Köşk odalar genellikle hane içerisinde yeni evli çiftlere ayrılmaktadır.

4.2. Trabzon Evleri’nde Ocak Lambalıkları

Geleneksel Trabzon evleri genellikle iki katlı inşa edilmiş olup, geniş sofaları doğu cephesine konuşlanmıştır. Alt katlar genellikle ahırlara ayrılırken, üst kat oturma yaşam alanı olarak kullanılmaktadır.

“Sofaların önemli bir köşesinde yer alan dörtgen plânlı köşk denilen odacıklar bulunur. Trabzon eski evlerinin Orta Anadolu evlerinden ayıran küçük ve önemli hususiyeti de bu parçadadır “(Akok, 1951).

Trabzon evlerinin, temel ve alt kat duvarları moloz ve kagir olarak inşa edilmiştir. Strüktürü ahşap olup, üst katın duvarları hımış dolgular ile tamamlanmıştır. Evlerin genelinde ocak, şerbetlik ve lambalıkların yapımında malzeme olarak alçı kullanılmıştır.

Trabzon Merkez Eyüpoğlu sokağında yer alan Sabri Ava Evi, alt kat Duvarları kagir olarak yapılmış olup, üst kat ara duvarları ahşap konstrüksiyon kullanılmıştır (Bkz. Resim 24). Sabri Ava evinde alçıdan yapılan ocak ve yan taraflarında alçı lambalıklar görülmektedir (Bkz. Resim 23).

Resim 23. Sabri Ava Evi'nde Ocak ve Lambalıklar (Akok, 1951)

Resim 24. Sabri Ava Evi (Akok, 1951)

Trabzon Merkez Pazarkapı mahallesinde yer alan Kundupoğlu Konağı'nın, 1846 yılında inşa edildiği bilinmektedir (Bkz. Resim 26). Orta sofalı plan tipine sahip konakta, alçıdan yapılmış ocak ve şerbetlikler görülmektedir (Bkz. Resim 25).

Resim 25. Trabzon Kundupoğlu Konağı Ocak ve Lambalıklar (url-4)

Resim 26. Trabzon Kundupoğlu Konağı (Akok, 1951)

Memişoğlu Konağı, Trabzon sürmene ilçesinde yer almaktadır. 18.yy.'da inşa edildiği bilinmektedir. Halk arasında “Döner tavanlı konak” olarak ta adlandırılan taş konakta tavandaki milli sistem sayesinde havalandırma sağlandığı tahmin edilmektedir. Oda içerisinde taş ocak ve lambalıklar görülmektedir (Bkz. Resim 27).

Resim 27. Memişoğlu Konağı Ocak ve Lambalık (url-4)

Resim 28. Memişoğlu Konağı (url-4)

4.3. Giresun Evleri'nde Ocak Lambalıkları

Geleneksel Giresun evlerinde; coğrafyanın yansıması, inanış ve ekonomik yapı evlerin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Giresun evlerinde, sofalar genellikle üst katta yer alınıp, odaya katılmış vaziyette kullanılmıştır. Genellikle şehir merkezindeki iç sofalı plan tipine sahipken, ilçelerde dış sofalı plan tipine sahip evlere rastlanmaktadır. “Giresun il merkezinde yer alan geleneksel konutların plan tiplerinin belirlenmesinde zemin katlar temel alınmıştır. Türk evinde vazgeçilmez olan sofa, Giresun evlerinin üst katlarında salon şeklinde kullanılan odaya katılmış, cumba bulunması gereken yere, bu odadan geçilen bir balkon yerleştirilmiştir” (İltar, 2011).

Giresun'daki geleneksel Türk evleri incelendiğinde, odaların Türk Evi karakteristiğinden bazı farklılıkları olduğu görülmektedir. Türk evi karakteristiğinde yer alan ocak, sedir, dolap, yüklük, gusülhane gibi mekân öğelerini barındırmaktadır, ancak şehir merkezinde görülen bazı evlerde bu öğelerin yer almadığı görülmektedir. Bununla birlikte bu evlerde dışa kapalılık ve odalar arası geçişlerde mahremiyet kavramlarından da söz edilememektedir. Dolayısıyla bu evlerin ilk sahiplerinin bölgede yaşayan Rumlar olduğu tahmin edilmektedir. Limandan gelen Avrupa kökenli hammadde ve hırdavatın yapılarda kullanımı, Giresun evlerinin bölge içerisinde farklılaşmasına sebep olmuştur.

Giresun merkezde inşa edilen ahşap çatkı arası ahşap dolgu üslubuyla “göz dolma” düzeni ile inşa edilen Dilek demir evinin 19. yy. sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Başodada yer alan alçı ocak üzeri yaşmak ve lambalık dikkat çekmektedir (Bkz. Resim 29).

Resim 29. Dilek Demir Evi Alçı Ocak ve lambalıklar (İltar, 2011)

Resim 30. Dilek Demir Evi (İltar, 2011)

Giresun il merkezinde yer alan; kagir yapıda ve iç sofalı olarak 19.yy.’da inşa edilmiş Aytem Ergüney Evi’nde, baş odada yer alan taş ocak ve yaşmak dikkat çekmektedir (Bkz. Resim 31).

Resim 31. Ayten Ergüney Evi Taş Ocak ve Lambalıklar (İltar, 2011)

Resim 32. Ayten Ergüney Evi (İltar, 2011)

19. yy. sonlarında inşa edildiği tahmin edilen Giresun merkezdeki Kemal Hemşinlioğlu evinde, başodada taştan yapılmış ocak ve ocak üzeri raf lambalık görülmektedir (Bkz. Resim 33).

Resim 33. Kemal Hemşinlioğlu Evi Taş Ocak ve Lambalık (İltar, 2011)

4.4. Çorum Evleri'nde Ocak Lambalıkları

Topoğrafik olarak elverişli bir alana konuşlanmış olan geleneksel Çorum evlerinin, tüm özellikleri ile günümüze kadar taşınması maalesef mümkün olmamaktadır. Günümüzde Çorum Evi özelliklerini taşıyan az sayıda ev bulunmaktadır. Birçoğu yıkılmış veya harap durumdadır. İç sofalı plan tipindeki, Çorum evleri 19. yy. sonu 20. yy. ortalarına denk gelen tarihlerde inşa edilmişlerdir. Genellikle iki katlı olan evlerde çıkmalılar yer almaktadır. Ahşap çatıklı kerpiç dolgulu olan “hımış tekniği” veya ince çitelerin kapattığı kalın kalaslar üzerine ince sıva ile oluşturulmuş yapılarıdır. Genel karakteristik özelliği olarak evin dışarı ile ilişkisi kesiktir. Soğuk geçen kış ayları için kışlık odalar yer almaktadır. Ocakların yaşmak bölümleri alçıdan yapılmış olup, oyma tekniği süslemeleri bulunmaktadır. Ocağın iki tarafında bulunan nişler üzerinde lambalıklar bulunmaktadır.

Çorum Üçtutlar mahallesinde Bilaller Konağı, geleneksel Çorum orta sofalı ev karakteristiğinde yapılmıştır. Konak; kuzey-güney yönünde uzanan sofanın iki yanında sıralanmış odalardan meydana gelmiştir. Kışlık odada bulunan alçıdan yapılmış ocak ve lambalıkların cephesinde rokoko üslupta yapılmış süslemeler bulunmaktadır (Bkz. Resim 35). Ocağın olmadığı odalarda yine aynı üslupta alçı ile yapılmış lambalıklar bulunmaktadır (Bkz. Resim 36).

Resim 34. Bilaller Konağı (Çorum Kültür Sanat,Bilim,Kültür,Sanat ve Turizm Dergisi,İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2007)

Resim 35. Bilaller Konağı. Başodada yer alan ocak ve lambalık (Çorum Kültür Sanat,Bilim,Sanat ve Turizm Dergisi,İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2007)

Resim 36. Bilaller Konağı Alçı Lambalık (Dursun, 2017)

Çorum Yavruturna Mahallesinde bulunan Kavukçular Konağı Çorum şehrinin en önemli geleneksel Türk Evi örneklerinden biridir. Haremlik ve selamlık planıyla, geleneksel Çorum mimarisini yansıtmaktadır. Özellikle iç mekandaki zengin süslemeleriyle, kentin anıtsal yapılarından biri olarak gösterilmektedir. Yapı haremlik selamlık bölümlerinden meydana gelmiş olup, odalar arası geçiş, üst katta yer alan sofalar arasından sağlanmaktadır. Sokak kısmına kuzey-güney cephesinde konuşlanan sofa haremlik ve selamlık bölümlerini boydan boya ikiye ayırmaktadır. Haremlik kısmına geçiş bahçe kapısından sağlanırken, selamlık bölümünde yaşam alanı üst kattadır. Başodada hem ısınma ihtiyacını karşılamak hem de ocağın kullanılmadığı zamanlarda aydınlatma ihtiyacını karşılamak için alçıdan ocak ve lambalık bulunmaktadır (Bkz. Resim 38). Ocak olmayan odalarda duvar üzerinde alçıdan lambalıklar bulunmaktadır (Bkz. Resim 38).

Resim 37. Kavukçular Konağı (Çorum Kültür Sanat,Bilim,Kültür, Sanat ve Turizm Dergisi,İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2006)

Resim 38. Kavukçular Konağı, Baş Odada Yer Alan Ocak ve Lambalık, Alçı Lambalık (Çorum Kültür,Sanat,Bilim,Kültür,Sanat ve Turizm Dergisi,İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2006)

“Yeniköy mahallesinde yer alan Katipler Konağı’nın yapımı 1882’dir. İç sofalı plan tipi ile inşa edilmiş yapı, iki katlı olup ahşap karkas tekniğinde oluşturulmuştur” (Dursun, 2017).Konak 1995 yılında restore edilmiştir. Konaktaki ocak ve lambalıklar aslına göre yapılmış olup şuan kullanılmamaktadır. Ocak ve lambalıklar alçıdan yapılmıştır. Lambalık ve ocakların cephesinde alçı üzerine işlenmiş çiçek motifleri görülmektedir (Bkz. Resim 40).

Resim 39. Katipler Konağı (Dursun, 2017)

Resim 40. Katipler Konağı Lambalıklar (Dursun, 2017)

Çorum Bağlarbaşı mahallesinde yer alan Nermin Kadife Evi 20. yy. başlarında inşa edilmiştir. Ahşap karkas tekniği ile iki katlı olarak inşa edilen yapı, iç sofalı plan tipine sahiptir. Ocak ve lambalıklar alçıdan yapılmıştır. Lambalık ve ocakların cephesinde alçı üzerine işlenmiş çiçek motifleri görülmektedir (Bkz. Resim 41).

Resim 41. Nermin Kadife Evi Ocak ve Lambalıklar
(Dursun, 2017)

Çorum Üçtutlar mahallesinde bulunan Satıcı Konağı'nın 20 yy. başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. İki katlı yapı dış sofalı plan tipi ile inşa edilmiştir. Ocak kapatıldığı için yaşmağının altında konsol bulunmaktadır. Lambalıklar dikkat çekmektedir. Üstteki lambalıkların uçlarında yaprak motifleri görülmektedir (Bkz. Resim 42). Ocak bulunmayan odalarda duvarlarda alçı lambalıklar bulunmaktadır. (Bkz. Resim 43).

Resim 42. Satıcı Konağı Lambalıklar (Dursun, 2017)

Resim 43. Satıcı Konğı Alçı Lambalıklar (Dursun, 2017)

Çorum Evlerinde; ocak üzerinde şerbetlik ve lambalık nişlerine sıkça rastlanmaktadır. Lambalık nişleri üzerine gaz lambaları yerleştirilerek aydınlatma amacıyla kullanılmışlardır. Sofa ve odalarda elin ulaşacağı yükseklikte konuşlanmış lambalıklar üzerinde kullanılan gaz lambaları, özellikle ocağın yanmadığı yaz aylarında ve karanlık gecelerde aydınlatma sağlanmıştır. Alçı işlerinin gelişimine paralel olarak özellikle 20.yy. başlarında duvar üzeri harici lambalıklar yaygınlaşmıştır. Ocak üzeri lambalıklar gibi alçı lambalıklarda hareketli ve sabit aydınlatma elmanı olan gaz lambalarının fonksiyonel kullanımına imkân sağlamıştır. İlk etapta yalnızca bir süs ögesi olarak görünen çiçeklik ve lambalıklar, mekana aydınlatma anlamında fonksiyonellik kazandırmıştır. Farklı ölçülerde rastlanan lambalıklar yarım daire formda duvar içerisine yerleştirilmiş şekilleri de görülmektedir. Bu uygulama “şerbetlik” olarak da adlandırılmıştır.

4.5. Tokat Evleri’nde Ocak Lambalıkları

Geleneksel Türk Evi’nde; plan, mimari ve tezyini özelliklerinden doğru tarihlendirmek uygun görünmektedir. Bu kapsamda, plan tiplerine göre tarihleme Tokat evleri için oldukça zordur. Halit Çal’ a göre Ahşap süsleme özellikleri ve tasvirlerden yapılan çözümlemelere göre Yağcıoğlu ve Madımaklar evinin 19. Yüzyıl ortalarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Tokat evlerinin tarihsel gelişiminde başodaların öneminin azalması, buna bağlı olarak ocak ve lambalık nişlerinin azalması sonucunda 19.yy. sonu ve 20. yy. başlarından itibaren alçı ocak ve lambalıklar yaygınlaşmaya başlamıştır (Bkz. Resim 44).

“Yüklük ve dolap arasındaki, barok karakterde bitki motifleriyle taçlanan bir nişin, yine aynı karakterde bir lambalığın hemen bütün evlerde standart hale gelmesi, başoda vurgusunun azalması özelliklerine dayanarak 19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlıyoruz” (Çal, 1988).

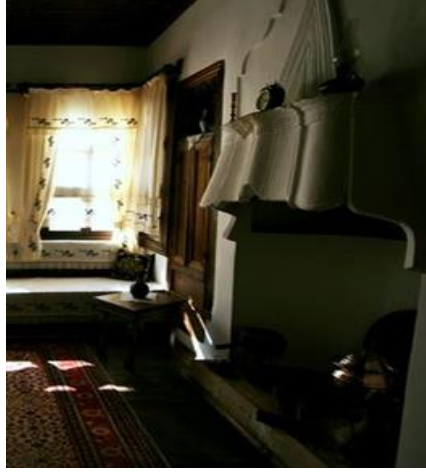

Resim 44. Barok Üslupta Yapılmış Alçı Lambalık (Çal, 1988)

Tokat Merkez ilçesinde bulunan Latifoğlu Konağı, 19. yy .başında barok üslupla inşa edildiği tahmin edilmektedir. İki katlı konak L biçiminde, ahşap karkas üzeri kerpiç kaplama dolgu ile inşa edilmiştir. Odalar L biçimindeki sofa etrafında sıralanmış olup, yapıda serbest plan anlayışı görülmektedir. Üst katta bulunan sofa haremlik ve selamlık bölümlerini ayırmaktadır. Konağın bu katında; ‘paşa odası’ olarak adlandırılan selamlık, ‘havuz başı odası’ olarak adlandırılan harem bölümü, bir yatak odası da bulunmaktadır. Konakta zengin alçı ve kalem işleri süslemeler bulunmaktadır. Alçı ve kalem işçiliği örnekleri, havuz başı ve hamam odasındaki ocak ve tepe pencerelerinde görülmektedir.

Resim 45. Latifoğlu Konağı (url-3)

**Resim 46. Latifoğlu
Konağı, Başodada Yer Alan Ocak
Üzeri Alçı Lambalık (url-3)**

Latifoğlu Konağında, alçı nişlere mumlukların yerleştirilerek, alçı rafların üzerine ise gaz lambaları konularak odaların aydınlatmasında kullanıldığı tahmin edilmektedir (Bkz. Resim 47). Özellikle yazın ve ocağın söndüğü akşam vakitlerinde oda içi aydınlatmalarda kullanıldığı düşünülmektedir.

Resim 47. Latifoğlu Konağı, Haremlik-Selamlık Odalarında Ocak Üzeri Lambalık (url-3)

Tokat Madımaklar Evi; bahçeli tek katlı evin, batı uçta kalan odası haricinde neredeyse tamamı yenilenmiştir. Bu sebepten dolayı belirleyici bir plan tipi bulunmamaktadır. Ahşap karkas arasına yapılan kerpiç dolgu ile inşa edilmiştir.

Tokat evlerinin son tek katlı örneği olan ev, duvar, tavan ve yüklük üzeri ahşap ve sıva üzeri süsleme unsurları ile dikkat çeker, buradan doğru yapım yılı 19. yy. ortalarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Başodada bulunan ocak yıkılıp kapatılmıştır (Bkz. Resim 50). Başka odada bulunan alçıdan yapılmış ocakta lambalık rafı bulunmaktadır (Bkz. Resim 49).

Resim 48. Madımağın Celal'in Evi (Akın, 2014)

Resim 49. Madımağın Celal'in Evi Oda Ocak ve Lambalık (Akın, 2014)

Resim 50. Madımağın Celal'in Evi Baş Odada Yıkılan Ocağın Şu Anki Durumu (Akın, 2014)

Tokat Cami-i Kebir Mahallesi'nde yer alan bir diğer konak sahibi bilinmemekle birlikte yapıya ait Kemal İbrahimzade'nin incelemeleri bulunmaktadır. "İki katlı bir plana sahip konağın cepheleri ve içi oldukça harap durumda olmasına karşın iç mekânındaki ahşap süslemeler dikkat çekmektedir" (İbrahimzade, 2010).

Alçıdan yapılmış ocak yaşmağı üzerinde bulunan lambalık rafa aydınlatma elemanlarının konulduğu düşünülmektedir (Bkz. Resim 51). Diğer oda duvarında alçıdan yapılmış lambalık bulunmaktadır (Bkz. Resim 52).

Resim 51. Tokat Evi Ocak ve Lambalıklar (İbrahimzade, 2010)

**Resim 52. Tokat Evi Ocak ve Lambalıklar
(İbrahimzade, 2010)**

4.6. Merzifon Evleri'nde Ocak Lambalıkları

19.yy. başından 20.yy. başı olarak tarihlenmiş, Amasya' da yer alan geleneksel Merzifon evleri iki katlı yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahşap hıymış tekniği ile yapılmış yapılarda iç ve dış sofalı plan tiplerine rastlanmaktadır. Merzifon evlerinde de yaşam alanı üst kat olarak düzenlenirken, zemin katlar günlük kullanımlar için tasarlanmıştır. Başodalar evin sokağı gören cephesine konuşlandırılmış olup, bu evlerde haremlik selamlık bölümleri yer almamaktadır. Sokağa bakan başodalarda misafirlerin ağırlandığı tahmin edilmektedir.

Duvarlarda yarım daire formdaki alçı lambalıklar dikkat çekmektedir. Alçı lambalıklar konik kılıç formunda ve çiçek motifleri ile süslenmiştir.

**Resim 53. Fatih Sapan Evi, Alçı
Lambalık (Şener, 2017)**

**Resim 54. Merzifon Belediye Evi Alçı Lambalık
(Şener, 2017)**

**Resim 55. Hasan Basmacı Evi ,Alçı
Lambalık (Şener, 2017)**

**Resim 56. M.Kutucu Evi,Alçı
Lambalık (Şener, 2017)**

4.7. Bolu Evleri'nde Ocak Lambalıkları

Geleneksel Bolu evleri 19. yy. başından 20. yy. sonlarında inşa edilen eski Türk evleridir. Özellikle Seben yöresinde korunmuş evler Türk evleri için güzel örneklerdir. Zemin katı dahil iki ve üç katlı örnekleri halen ayakta olan Bolu evlerinde avlular görülmektedir.

İki katlı evlerde “kuş kondu” olarak isimlendirilen tek bir odadan meydana gelmiş ilave bir kat daha yer almakta olup, evlerin zemin katları ahır ve ambar olarak kullanılmıştır. Genellikle iç sofalı plan tipine sahip bu evler, kagir temelli olup, ahşap konstrüksiyondan meydana gelmişlerdir.

Bolu Seben evlerinde “saya” olarak adlandırılan bölüm yer almaktadır. Sayalarda evin alet-edevatların depolandığı, odunluk ve hayvancılık olarak da kullanılan depolardır. Sayada evin günlük işleri de yapılabilmektedir. “Genellikle konutların ön veya yan cephelerine bitişik olarak inşa edilen sayalar büyük bir kapı ile dışarıya açılmaktadır. Avlusu olmayan konutlarda saya bir nevi avlu işlevini de üstlenmiştir. Günlük işlerin görüldüğü bu alanlar, bazı yapılarda avlu vazifesi de üstlenmiştir” (Yasa, 2016).

Bolu Seben Nimetli Köyünde yer alan, Fevzi yerlikaya evinde ahşaptan yapılmış ocak üzerinde ve etrafında yer alan lambalık, mumluklar görülmektedir. 19. yy. 'da inşa edildiği tahmin edilen Fevzi Yerlikaya Evi kagir zemin üzerine ahşap strüktürde inşa edilmiş bir yapıdır. Ahşap oymalı ocak üzerinde yine ahşaptan lambalık ve mumluk bulunmaktadır (Bkz. Resim 57).

Resim 57. Nimetli Köyü-Fevzi Yerlikaya Evi Ocak ve Lambalık (Yasa, 2016)

Resim 58. Nimetli Köyü-Fevzi Yerlikaya Evi (Yasa, 2016)

Bolu Seben Gökhaniler köyünde bulunan Mehmet Dursun evinde başodada alçı ocak üzeri lambalık rafı yer almaktadır. Odanın diğer duvarlarında da ahşap lambalık bulunmaktadır.

Resim 59. Gökhaliller Köyü Mehmet Dursun Evi Ocak
(Yasa, 2016)

Bolu Seben Gökhaniler köyünde yer alan Hüseyin Baykara evinde başodada alçı ocak üzeri lambalık nişi görülmektedir.

Resim 60. Gökhaliller Köyü Hüseyin Baykara Evi
(Yasa, 2016)

Türk evinde yer alan önemli bir aydınlatma ögesi olan lambalık raflarına Bolu Seben evlerinde de sıkça rastlanmaktadır. Çiçeklik rafları üzerine yerleştirilen gaz lambaları

ile aydınlatma sağlandığı görülmektedir. Genelde çiçekliklerin yan raflarla birlikte yapıldığı görülmektedir (Bkz. Resim 63). Bu durumdan farklı olarak Kemal Özkök Evi'nde camlı çiçeklik yapılmıştır. “Bu uygulama ile sofada yanan gaz lambasının ışığından merdiven sahanlığının da faydalanması sağlanmıştır” (Yasa, 2016) (Bkz. Resim 64).

Resim 62. Kozkaya Köyü Abdullah Demirel Evi (Yasa, 2016)

Resim 61. Kozkaya Köyü Kemal Özkök Evi (Yasa, 2016)

Resim 63. Kozkaya Köyü Kemal Özkök Evi/Camlı Lambalık (Yasa, 2016)

Resim 64. Kozkaya Köyü Kemal Özkök Evi/Camlı Lambalık (Yasa, 2016)

4.8. Safranbolu Evleri'nde Ocak Lambalıkları

Türk evi karakteristiğini taşıyan geleneksel Safranbolu evleri genellikle üç veya dört katlı yapılardır. Yapıların temel malzemesi taş ve kâgirden yapılırken, üst katlarda ahşap konstrüksiyon tercih edilmiştir. Dışa kapalılığın görüldüğü Safranbolu evlerinde, haremlik selamlık bölümler bulunmaktadır. Çoğunlukla 19.yy'a ait bu evler; kapı, tavan, yer döşemesi, ocak ve lambalıkları ile süs sanatının en güzel örneklerine sahip Türk evlerindedir. İç mekân öğeleri genellikle ahşap malzemenen yapılmış olup oyma ve torna süslemelerin yer aldığı bu evlerde ocak yaşmağı ve lambalıklar da çoğunlukla ahşaptan yapılmıştır.

Safranbolu Yörük Köyü' nde yer alan Kasım Sipahioğlu Evi'nin 19. yy. Sonu 1877 yılında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Giriş katı kâgir inşa edilen yapının üst katları ahşap konstrüksiyondan yapılmıştır. Alçı ocak üzerinde yer alan ahşap lambalıklar görülmektedir (Bkz. Resim 65).

Resim 65. Kasım Sipahioğlu Evi Alçı Ocak, Ahşap Lambalık (Sayın, 2014)

Resim 66. Kasım Sipahioğlu Evi (Sayın, 2014)

Safranbolu Eski Çarşı Kazdağlı Meydanı'nda yer alan Köşeliler Evi 20. yy. başlarında inşa edilmiştir. Ahşap karkas tekniği ile inşa edilen ev iş sofalı plan tipine sahiptir. Başodada yer alan alçı ocak, ocak üzeri niş ve ocak yanı ahşap lambalık, çiçeklikler görülmektedir (Bkz. Resim 67).

Resim 67. Köşeliler Evi Oda Alçı Ocak ve Ahşap Lambalık (Sayın, 2014)

Resim 68. Köşeliler Evi (Sayın, 2014)

Safranbolu'da Değirmen başı mahallesinde yer alan yer alan, yapımı 17. yy. olarak tarihlenen Emirhocazade Ahmet Bey bağ evi başodasında ahşap külahlı ocak ve ocak yanında ahşap lambalıklar yer almaktadır (Bkz. Resim 69). Evin diğer odasında oymalı ahşap ocak ve lambalıklar bulunmaktadır (Bkz. Resim 73).

Resim 69. Emirhocaade Ahmet Bey Bağ Evi Ahşap Ocak ve Lambalıklar (İlknur Yüksel, 2009)

Resim 70. Emirhocaade Ahmet Bey Bağ Evi (Pamuk, 2010)

Resim 71. Sipahioğlu Konağı

Resim 72. Asmazlar Konağı

Resim 73. Emirhocaade Asmazlar Bağ Evi Ocak ve Lambalık (Pamuk, 2010)

Resim 74. Emirhocaade Asmazlar Bağ Evi (url-1)

4.9. Kastamonu Evleri'nde Ocak Lambalıkları

Geleneksel Türk evi karakteristiği ile inşa edilen Kastamonu evleri 19. yy. dan 20. yy. başına kadar tarihlenmiş yapılardır. Tür evi karakteristiği ile dışa kapalı olarak yapılan evlerde sofa kuşkusuz önemli bir yer tutmaktaydı. Odalar arasına işlevsel olarak fark görülmemekle birlikte, daha özenli olanları başoda niteliği taşımaktadır. “Geleneksel oda tanımında yer alan yüklük, ocak, gusülhane gibi düzenlemeleri içeren odalara sahip Kastamonu konutlarının daha eski tarihli örneklerinde seki altı düzenlemelerine ya da oda içini doğrudan görüşü engelleyen ahşap paravanlara rastlanmaktadır” (Avcı, 2004).

Genellikle iki veya üç katlı inşa edilen bu evlerde dört tarafı camlarla çevrili çatı odalar yer almaktadır, bu noktada Bolu evlerinde yer alan kuşondularla benzerlik görülmektedir. İç ve dış sofalı örnekleri bulunan Kastamonu evlerinde haremlik selamlık şeklinde ikili kullanıma imkân veren evler de yer almaktadır. Yapı malzemesi olarak, zeminde taş ve kâgir görülürken üst katlarda ahşap konstrüksiyonlara rastlanmamaktadır.

“Ocak yaşmağındaki nişlere Kastamonu'da "tereçe" denilmektedir” (Seymen, 2009). Kastamonu evlerinde alçı ocak üzeri tereçelere rastlanmaktadır. Aydınlatma amacıyla lambalık olarak kullanılan bu alçı nişlerin yansıra, ocak yanlarındaki ahşap malzemedan yapılmış lambalık, çiçeklikler de görülmektedir. Türk evinde yer alan sergenlere Kastamonu evlerinde çok sık rastlanmamaktadır. Ahşaptan ve alçıdan yapılan tereçelerin bu fonksiyon ile kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Kastamonu'da 20. asrın başlarında inşa edildiği tahmin edilen, Hacı Tahir Efendi konağında başodada alçı ocak etrafında yer alan ahşap lambalıklar (Bkz. Resim 75), bir başka odada ise alçı ocak etrafında yer alan alçı tereçelere rastlanmaktadır (Bkz. Resim 76).

Resim 75. Hacı Tahir Efendi Konağı Baş Oda Alçı ocak, Ahşap Lambalık (Seymen, 2009)

Resim 76. Hacı Tahir Efendi Konağı Oda Alçı Ocak, Alçı Lambalıklar ve Ahşap Lambalıklar (Seymen, 2009)

Resim 77. Hacı Tahir Efendi Konağı (url-2)

Kastamonu'da yer alan İmamlar evinde alçıdan çiçek motifleriyle yapılmış çiçeklik ve lambalıklar görülmektedir (Bkz. Resim 78,79).

Resim 78. İmamdar Evi Lambalık
(Seymen ,2009)

Resim 79. İmamdar Evi Lambalık
(Seymen, 2009)

Kastamonu Alemdar sokakta yer alan Toprakçılar Konağının yapım yılı 19. yy.' ın ikinci yarısı olarak tarihlenmiştir. Kerpiç dolgu üzerinde ahşap konstrüksiyon ile yapılan yapıda, alçı ocak üzeri tereçeler ve alçı lambalıklar görülmektedir (Bkz. Resim 80).

Resim 80. Toprakçılar Konağı Alçı ocak ve Lambalıklar (Eyüpgiller, 2002)

Resim 81. Toprakçılar Konağı (Eyüpgiller, 2002)

Ballık konağı 20.yy'ın başında Kastamonu'da inşa edilen Türk evlerindedir. Alçı ocak ve üzerine yapılmış alçı tereçelere rastlanmaktadır.

**Resim 82. Ballık Konağı
Alçı Ocak ve Lambalık
(url-2)**

Resim 83. Ballık Konağı (url-2)

Karadeniz Bölgesi ocak yanı lambalıklarının araştırmasında; farklı yıllarda yapılmış çeşitli odalarda yer alan ocak yanı lambalıklarının, farklı yapım malzemesi ve üsluptaki örnekleri ile karşılaşılmıştır. Araştırma kapsamında 17.yy. ve 20.yy. tarihlerinde lambalıkların gelişim süreci gözlenmiştir. Bu kapsamda; 17. yy. 'da ahşap ocak yanı lambalıkları ile başlayan gelişim süreci 18. yy. sonrasında alçı duvar lambalıklarına, 20. yy. itibariyle de alçı duvar raflarına evrilmiştir. Sonraki dönemde duvar lambalıkları, elektriğin yaygınlaşması sebebiyle aplikler ile günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde iç mekanda sıkça kullanılan aplikler oda ve salonlarda varlığını sürdürmektedir. Apliklerin duvar üzerinde aralarında belli bir mesafe olacak şekilde iki adet uygulanması alışkanlığı, eski Türk evi geleneğindeki ocağın iki yanındaki lambalıklardan kaynaklanmaktadır.

Bölge evlerinde yapılan ocak yanı lambalıkları betimsel analizinde; oda tipi, yapım tarihi, yapı malzemesi ve üslubuna ait bulgular elde edilmiştir. Hipoteze konu olan araştırma çerçevesinde; bulguları izlenebilir hale getirebilmek amacıyla değişkenler, analiz ve sonuç tabloları haline getirilmiştir.

Tablo 1. Fevzi Yerlikaya,Mehmet Dursun Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Bolu
İlçe /semt:	Seben / Nimetli Köyü
Yapı Adı:	Fevzi Yerlikaya Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Ahşap ocak ve ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Bolu
İlçe /semt:	Seben / Gökhaniler Köyü
Yapı Adı:	Mehmet Dursun Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak üzeri lambalık rafı
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 2. Hüseyin Baykara Evi,Kemal Özkök Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Bolu
İlçe /semt:	Seben / Gökhaniler Köyü
Yapı Adı:	Hüseyin Baykara Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak üzeri lambalık nişi
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Bolu
İlçe /semt:	Seben / Kozyaka Köyü
Yapı Adı:	Kemal Özkök Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Ahşap çiçeklik-lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 3. Cemalettin Gökoğlu Evi,Kemal Özkök Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Bolu
İlçe /semt:	Seben / Gökhaniler Köyü
Yapı Adı:	Cemalettin Gökoğlu evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Ahşap çiçeklik-lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Bolu
İlçe /semt:	Seben / Kozyaka Köyü
Yapı Adı:	Kemal Özkök Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Ahşap camlı çiçeklik-lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 4. Emirhocazade Ahmet Bey Bağ Evi,Kasım Sipahioğlu Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Karabük
İlçe /semt:	Safranbolu / Değirmenbaşı Mahallesi
Yapı Adı:	Emirhocazade Ahmet Bey Bağ Evi
Yapım yılı :	17. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Ahşap ocak ve ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Karabük
İlçe /semt:	Safranbolu / Yörük Köyü
Yapı Adı:	Kasım Sipahioğlu Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Alçı ocak ve ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

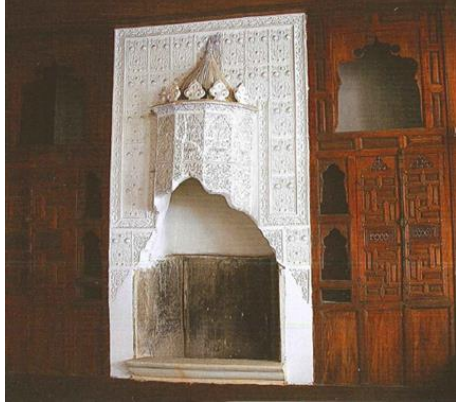

Tablo 5. Asmazlar Bağ Evi,Köşeliler Bağ EviLambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Karabük
İlçe /semt:	Safranbolu / Bağlarbaşı mahallesi
Yapı Adı:	Asmazlar Bağ Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Ahşap ocak ve ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Karabük
İlçe /semt:	Safranbolu / Eski kazdağlı mahallesi
Yapı Adı:	Köşeliler Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Alçı ocak ve ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 6. Sipahioğlu,Asmazlar Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Karabük
İlçe /semt:	Safranbolu
Yapı Adı:	Sipahioğlu Konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı çiçeklikli ocak ve ocak yanı ahşap lambalık nişi
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Karabük
İlçe /semt:	Safranbolu
Yapı Adı:	Asmazlar Konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı çiçeklikli ocak ve ocak yanı ahşap lambalık nişi
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

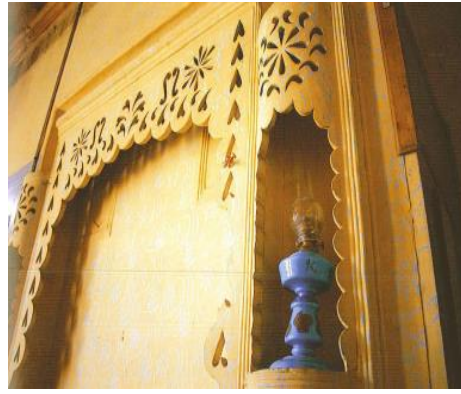

Tablo 7. Hacı Tahir Efendi Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Hacı Tahir Efendi konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Alçı ocak yanı ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Hacı Tahir Efendi konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve alçı tereçe lambalık, ocak yanı ahşap lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

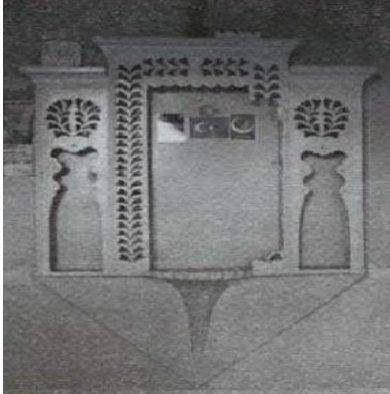
Tablo 8. Ballık Konağı,Toprakçılar Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Ballık Konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme / Yapım Üslubu :	Alçı ocak ve alçı lambalık Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Toprakçılar konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 9. İmamlar Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	İmamlar Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı çiçeklik-lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	İmamlar Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı çiçeklik-lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 10. Toprakçılar Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Kastamonu
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Toprakçılar konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı çiçeklik-lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 11. Bilaller Konağı,Kavukçular Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Çorum
İlçe /semt:	Merkez/Üç dutlar Mahallesi
Yapı Adı:	Bilaller Konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl başları
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Alçı ocak,lambalık rafı ve alçı lambalık nişi
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Çorum
İlçe /semt:	Merkez/Yavuturna Mahallesi
Yapı Adı:	Kavukçular Konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl başları
Oda tipi / konum	Baş Oda
Malzeme :	Alçı ocak yanı ahşap lambalık ve alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 12. Katipler Konağı, Nermin Kadife Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Çorum
İlçe /semt:	Merkez/Karakeçili Mahallesi
Yapı Adı:	Katipler Konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl sonu
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görsele :	
	
Şehir :	Çorum
İlçe /semt:	Bağlarbaşı Mahallesi
Yapı Adı:	Nermin Kadife Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl başı
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ,ahşap lambalık ve alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görsele :	
	

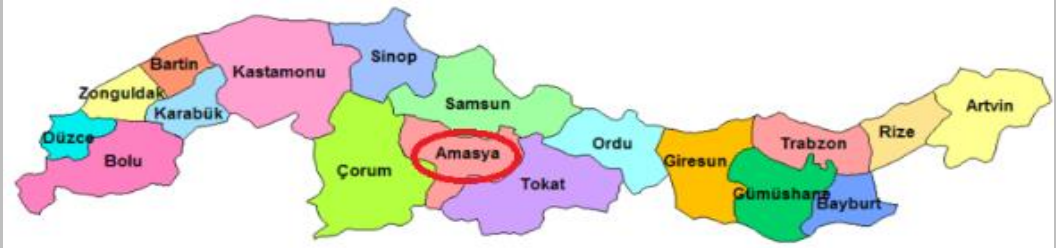

Tablo 13. Satıcı Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Çorum
İlçe /semt:	Çorum/Üç dutlar Mahallesi
Yapı Adı:	Satıcı Konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl başları
Oda tipi / konum	Odalar
Malzeme :	Alçı ocak ve alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Çorum
İlçe /semt:	Çorum/Üç dutlar Mahallesi
Yapı Adı:	Satıcı Konağı
Yapım yılı :	20. yüzyıl başları
Oda tipi / konum	Odalar
Malzeme :	Alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 14. Fatih Sapan Evi,Merzifon Belediye Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Amasya
İlçe /semt:	Merzifon
Yapı Adı:	Fatih Sapan Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Amasya
İlçe /semt:	Merzifon
Yapı Adı:	Merzifon Belediye Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 15. Hasan Basmacı Evi,M.Kutucu Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Amasya
İlçe /semt:	Merzifon
Yapı Adı:	Hasan Basmacı Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı şerbetlik-lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Amasya
İlçe /semt:	Merzifon
Yapı Adı:	M. Kutucu Evi
Yapım yılı :	20. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı şerbetlik-lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 16. Latifoğlu Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Tokat
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Latifoğlu Konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Haremlik oda
Malzeme :	Alçı ocak ve ocak lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Tokat
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Latifoğlu Konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Selamlık oda
Malzeme :	Alçı ocak ve ocak lambalık , muhluk
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 17. Madımağın Celal'in Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Tokat
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Madımağın Celal'in Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve ocak lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Tokat
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Bilinmiyor
Yapım yılı :	19. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 18. Dilek Demir Evi ,Ayten Ergüney Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Giresun
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Dilek Demir Evi
Yapım yılı :	19. yüzyıl sonları
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Alçı ocak ve lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Giresun
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Ayten Ergüney
Yapım yılı :	19. yüzyıl sonları
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Taş ocak ve lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 19. Kemal Hemşinlioğlu Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Giresun
İlçe /semt:	Merkez
Yapı Adı:	Kemal Hemşinlioglu
Yapım yılı :	19. yüzyıl sonları
Oda tipi / konum	Baş oda
Malzeme :	Taş ocak ve lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 20. Sabri Ava Evi,Kundupoğlu Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Trabzon
İlçe /semt:	Trabzon/Eyüpoğlu sokağı
Yapı Adı:	Sabri Ava Evi
Yapım yılı :	Bilinmiyor
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve alçı lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Trabzon
İlçe /semt:	Trabzon/Pazarkapı Mahallesi
Yapı Adı:	Kundupoğlu Konağı
Yapım yılı :	19. yüzyıl ortası
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Alçı ocak ve lambalık
Yapım Üslubu :	Barok tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 21. Memişoğlu Konağı Lambalık Analiz Tablosu

	
şehir :	Trabzon
İlçe /semt:	Trabzon/Sürmene İlçesi
Yapı Adı:	Memişoğlu Konağı
Yapım yılı :	18. yüzyıl
Oda tipi / konum	Oda
Malzeme :	Taş ocak ve lambalık
Yapım Üslubu :	Barok Tarzda Rokoko üslupta yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 22. Rize Evi Lambalık Analiz Tablosu

	
Şehir :	Rize
İlçe /semt:	İkizdere
Yapı Adı:	Bilinmiyor
Yapım yılı :	Bilinmiyor
Oda tipi / konum:	Köşk oda mabeyn odası
Malzeme :	Taş Ocak ve Lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	
Şehir :	Rize
İlçe /semt:	İkizdere
Yapı Adı:	Bilinmiyor
Yapım yılı :	Bilinmiyor
Oda tipi / konum:	Baş Oda
Malzem:	Taş Ocak ve Lambalık
Yapım Üslubu :	Geleneksel Türk Evi karakteristiğinde yapılmıştır.
Lambalık Görseli :	

Tablo 23 (devam). Karadeniz Bölgesi'ndeki Geleneksel Türk Evleri'nde

Ocak Yanı Lambahklarının Analiz Tablosu

İL	İLÇE	YAPIL ADI	OCAK TİPİ	PARAMETRELER											
				17. YÜZYIL	18. YÜZYIL	19. YÜZYIL	20. YÜZYIL	ODA TİPİ	ODA	AHŞAP ALÇI	TAŞ	YAPIM ÜSLUBU	TÜRK EVİ ÜSLUBU		
AMASYA	MERİFON	FATİH SAPAN EVİ	LAMBALIK DUVAR NIŞI				X		X	X				X	
AMASYA	MERİFON	MERZİFON BELEDİYE EVİ	LAMBALIK DUVAR NIŞI				X		X	X				X	
AMASYA	MERİFON	HASAN BAŞMACI EVİ	LAMBALIK - ÇİÇEKLIK			X			X	X				X	
AMASYA	MERİFON	M. KITUÇU EVİ	LAMBALIK - ÇİÇEKLIK				X		X	X				X	
TOKAT	MERKEZ	LATİFOĞLU KONAĞI	KÜLAHLI OCAK			X			X	X				X	
TOKAT	MERKEZ	LATİFOĞLU KONAĞI	KÜLAHLI OCAK			X			X	X				X	
TOKAT	MERKEZ	MADİMAĞIN CELALIN EVİ	KÜLAHLI OCAK			X			X	X				X	
TOKAT	MERKEZ	BİLİNİYOR	KÜLAHLI OCAK			X			X	X				X	
TOKAT	MERKEZ	BİLİNİYOR	LAMBALIK DUVAR NIŞI			X			X	X				X	
GİRESUN	MERKEZ	DİLERK DEMİR EVİ	OYMALI OCAK			X			X	X				X	
GİRESUN	MERKEZ	AYTEN ERGÜNEV EVİ	OYMALI OCAK			X			X	X				X	
GİRESUN	MERKEZ	KEMAL HEMŞİNOĞLU EVİ	OYMALI OCAK			X			X	X				X	
TRABZON	MERKEZ / EVÜPOĞLU SOKAK	SABRİ AYA EVİ	KÜLAHLI OCAK						X	X				X	
TRABZON	MERKEZ / PAZARKAPI MAH.	KONDUPUOĞLU KONAĞI	KÜLAHLI OCAK			X			X	X				X	
RİZE	İKİZDERE	MEVİSOĞLU KONAĞI	OYMALI OCAK		X				X	X				X	
RİZE	İKİZDERE	BİLİNİYOR	OCAK						X	X				X	
RİZE	İKİZDERE	BİLİNİYOR	OCAK						X	X				X	

5. SONUÇ

Geleneksel Türk Evlerindeki ocak yanı ve duvar lambalıklarının, Karadeniz bölgesi genelinde dokuz ilde incelenmesinin betimsel analizi sonucunda; odanın tipi, yapı malzemesi, yapım yılı ve üslubu doğrultusunda farklılıklar tespit edilmiştir.

Karadeniz Bölgesindeki Geleneksel Türk Evleri'nde ocak ve lambalıkların araştırması sırasında; külahlı ocaklar, oymalı ocaklar, çiçeklikli ocaklar ve duvar lambalıkları incelenmiştir. Bu kapsamda Türk Evinde en eski ocak tipi olarak külahlı ocaklar karşımıza çıkmaktadır. 17. yy. ve 18. yy.'a tarihlenen bu tip ocaklar genellikle ahşaptan yapılmış olup üzerinde süs ve oymalar barındırmaktadır. Külahlı ocakların kullanıldığı odalarda lambalıklar için ocak yanında lambalık nişleri görülmektedir. 19. yy. ve 20. yy. da alçıdan yapılmış külahlı ocak ve lambalık örneklerine de rastlanmıştır. Safranbolu evlerinde ahşap külahlı ocaklar 17. yy. sonu olarak tarihlenirken, Kastamonu, Çorum, Tokat, Trabzon evlerinde alçı malzemenen yapılan külahlı ocaklar 19. ve 20. yy olarak tarihlenmiştir.

Karadeniz Bölgesindeki Türk Evleri'nde karşımıza çıkan ocaklardan bir diğeri de oymalı ocaklardır. Bu tipteki ocaklar 19. yy.'a tarihlenmiştir. Bu tipte genellikle ahşap malzemenen yapılan ocaklar görülmekle beraber alçı ve taştan yapılan örneklerinede rastlanmıştır. Bolu ve Safranbolu evlerinde görülen ahşap oymalı ocaklar 19. yy'a tarihlenmiştir.

Bölge içerisinde incelenen evlerde, çiçeklikli (lambalıkli) ocaklara da rastlanmıştır. 19. yy. sonu ve 20. yy.'a tarihlenen bu ocaklarda döneme ait peç soba borularının ocak bacasına bağlantı yerleri görülmektedir. İlgili tarihlerde ocaklar ısınma ihtiyacından ziyade aydınlatma için lambalık olarak kullanılmışlardır. Genellikle alçı ve taş malzemenen yapılan bu ocaklarda barok ve rokoko üslup etkisi görülmektedir. Safranbolu, Kastamonu, Çorum, Tokat, Giresun ve Trabzon evlerinde 19. yy. ve 20. yy.'a tarihlenen alçı malzemenen yapılmış oymalı ocak ve lambalıklar görülmektedir. Bununla birlikte yapım yılı tam olarak bilinmemekle birlikte Rize Bölgesi'ndeki Türk evlerinde taş ocak yanı lambalık nişlerine rastlanmıştır.

Bölge genelindeki incelemelerde duvar üzeri lambalıklara rastlanmıştır. Alçı ve ahşap malzemeden yapılan bu lambalıklar 19.yy. sonu 20.yy. başı olarak tarihlenmiştir. Alçı malzemeden oyma ve süslemelerle barok ve rokoko üslupla yapılmışlardır. Bolu ilinde ahşap malzeme ile yapılmış lambalıklar 19.yy. olarak tarihlenmiştir. Kastamonu, Çorum, Amasya ve Tokat evlerinde alçı malzemeden yapılmış çiçeklik ve duvar lambalıkları tespit edilmiştir.

Yapı malzemesi açısından değerlendirildiğinde Rize Bölgesinde taş malzemeden yapılmış lambalıklar gözlemlenmiştir. Eski Trabzon ve Giresun evlerinde taş ve alçıdan yapılmış ocak ve lambalıklara rastlanmaktadır. Tokat, Merzifon, Çorum ve Kastamonu bölgelerinde alçı lambalık ve ocaklıklar gözlemlenmiştir. Bununla birlikte her dört bölgede de duvar üzeri alçı lambalıklar bulunmaktadır. Safranbolu ve Bolu evlerinde ise genellikle ahşap ocak ve lambalıklar görülmekle birlikte alçıdan yapılmış örnekler de gözlemlenmiştir.

Yapım yılı açısından incelendiğinde 17.yy. başı ve 18.yy.'a tarihlenen ocak ve lambalıklar ahşap malzeme ile yapılırken, 19.yy. sonu ve 20. Yy. başına tarihlenen ocak ve lambalıkların alçı malzeme ile yapıldığı görülmektedir.

Oda tipine göre yapılan incelemelerde genellikle nişli ocakların baş odalarda kullanıldığı gözlemlenmiştir. Haremlik ve Selamlık odalarda da ocak ve lambalıklar görülmektedir. Kış odalarında genellikle ocak yanı lambalık görülmekteyken ocak olmayan odalarda duvar yüzeyinde alçı lambalıklar gözlemlenmektedir. Baş odalarda Türk Evi karakteristiği itibari ile süsleme sanatı örnekleri barındıran oymalı ocaklar görülmektedir.

Yapım üslubu açısından değerlendirildiğinde, Rokoko, Barok tarzda bitki motifleri ve geometrik süslemelere 19.yy. ortalarından itibaren sıklıkla rastlanmaktadır. Bu dönemden önceki yapılarda ocak ve lambalıkların geleneksel türk evinin özgün karakteristiğinde yapıldığı tespit edilmiştir.

Çiçeklik, şerbetlik, tereçe gibi bölgesel olarak farklı isimlere sahip lambalıklar benzer fonksiyonlarda sabit iç mekan donatısı olarak farklı form ve üsluplarla karşımıza çıkmaktadır. Karadeniz Bölgesi Türk Evleri'nde lambalıkların genel incelemesinde en önemli farklılıkların yapım tarihi dolayısıyla ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Diğer bölgelere nispeten daha fazla korunmuş ve restore edilmiş örnek konutlarda

yapım tarihli farklılıklar gözlemlenmiştir.17.yy. lambalıklarında ahşap malzeme yaygın olarak kullanılırken 19.yy. itibariyle alçı malzeme yaygın olarak kullanılmıştır.Bu durum Karadeniz Bölgesi'ndeki yaygın yapı malzemesi olan ahşabın malzeme teknolojisinin de gelişmesiyle, lambalıklarda yerini alçıya bıraktığı şeklinde yorumlanabilir. Bölge konutlarında gözlemlenen çiçeklikli ocaklar 19.yy sonu ve 20.yy. başı olarak tarihlenmiştir. Bu dönemde peç sobaların kullanımı ile lambalıkların alçı formda çiçeklik ve duvar lambalıklarına dönüşmesine sebep olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde barok ve rokoko üslup etkisinde lambalıklar yapıldığı görülmektedir.Türk evinin en önemli odası olan baş odalarda bu üslupla estetik kaygısı taşıyan ocak yanı ve duvar lambalıklarına rastlanmaktadır.

Çalışmamızın başlangıcında belirtilen ' Karadeniz Bölgesindeki Geleneksel Türk Evi lambalıkları;yapım yılı,bulunduğu odanın tipi,yapı malzemesi ve yapım üslubuna göre değişiklik göstermektedir' hipotezinin inceleme yapılan örnekler üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

6. KAYNAKLAR

Akın, Saka Emine, Hanođlu, Canan. (2014).”Tokat’ta bir konut: Madımağın Celal’in Evi”, Tarihi ve Kùltürùyle Tokat Sempozyumu, Bildiri. 4-13

Akok, Mahmut.(1951). “ Trabzonun Eski Evleri”, Arkitekt Aylık Mimalık, Şehirçilik ve Belediyecilik Dergisi. (1951-05-08) : 105-113

Aktaş, Yasa Azize.(2016).” Seben Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 24.:60-61

Arel, Ayda,(1999).” Türk Evi Dedikleri...”, Yapı Kredi Kùltür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul. 18: 188-212

Arseven,C. Esat. (1957). “Sanat Ansiklopedisi”, Cilt :2,Marif Matbası- MEB Yayınları.358

Avcı, F.Feyzal.(2004).” 19. Yüzyıl Kastamonu Konutları Değişim Süreci”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı.

Aydın,Y. (1950).” Bir Döneme Işık Tutanlar- 19. Yüzyıl Osmanlı Saraylarında Aydınlatma Araçları Koleksiyonu”, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı yayınları, İstanbul. 11

Azezli, S.Gülçin.(2009).”19. yy’da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusununu Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenesi”, Yüksek Lisans Tezi. 38,68-69

Bektaş, Cengiz. (1996).”Türk Evi”.İstanbul,Yapı Kredi Yayınları. 24-30

Berker, Mehmet.(1982). “Ahşap Mimari Anıtlarda Koruma Uygulamaları ile ilgili bir yöntem önerisi”. Basılmamış Doktora tezi. 9

Çal, Halit.(1988). ”Tokat Evleri”, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 44-45

Çam, Nusret. 1988.”Erzurumlu Lala Mustafa Paşa Şamdanları”, İlgi Dergisi.6: 9

Çobancaođlu,Tùlay. (2007).”Türkiye’de Ahşap Evin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri” Mimar Sinan Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Doktora Tezi. 17

“Çorum Kùltür Sanat, Bilim, Kùltür, Sanat ve Turizm Dergisi”,(2006). İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Çorum. 5: 9-11

“Çorum Kùltür Sanat, Bilim, Kùltür, Sanat ve Turizm Dergisi”. (2007). İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Çorum.7: 8-9

Demirrenk, Ecem İrem- Erasrslan, Alev. (2018). "Geleneksel Rize İkizdere evlerinin plan tipolojisi ve yapım sistemi açısından incelenmesi" ABMYO Dergisi. 50 :47-66

Dursun, Necla. (2017). "Tarihi Çorum Evlerinin Alçı Süslemeleri", Karadeniz Araştırmaları XIV/55: 5-13

Eldem , Sedad H. (1987) "Osmanlı Dönemi Türk Evi -III" İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı. Sayfa:15-21,80.

Eldem , Sedad H. (1954). " Türk Evi Plan Tipleri." İstanbul, Pulhan Matbaası, 10,13,18-34,94-130

Eldem , Sedad H. (1984). "Osmanlı Dönemi Türk Evi III." İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı. 15

Eyüpgüller, Kutgün. Barlık, Tuğba. Başarır Berna. Ersen Ahmet. (2002). "Kastamonu Toprakçılar Konağı Restorasyon Projesi", Mimarist Üç Aylık Mimarlık Kültür Dergisi. 5:101-108

Gökçe, Perihan. (1989) . " Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş", Yüksek Lisans Tezi, 1989. 25

Güler, K. ve Bilge, A. C. (2013). "Doğu Karadeniz Ahşap Karkas Yapı Geleneği ve Koruma Sorunları", Ahşap Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu- 2, Bildiri Kitabı. 188-189

İbrahimzade Kemal, (2010). "Tokat'Ta Bir Konut Örneği", Vakıflar Dergisi. 34: 113-123

İltar, Gazanfer. (2011). "Giresun İli Kentsel Konut Mimarisi", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara. 35-43,63-80

Kahraman, Banu. 1997. "Geleneksel Türk Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları" M.S.G.S.Ü. Fen Bil. Ens. Y. Lisans Tezi. 72

Konyalı, İbrahim. (1971). "Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi", Yeni Kitap Basımevi, 1964. 72

Kuban, Doğan. 1976. "Sanat Tarihimizin Soruları", İstanbul Çağdaş Yayınları. 192

Küçükerman, Önder. (1996). "Kendi Mekan Arayışı İçinde Türk Evi" Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul. 105-171

Küçükerman, Önder. (1973). "Anadolu'daki Geleneksel Türk Evi'nde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar", Apa Ofset Basımevi, İstanbul. 15-17,27,42,59-65,89-107

Maralcan, Meltem. (2010). "X – XV. yüzyıllar Arasında Üretilmiş Delik - İşi İslami Kandil Zarfları ve Mekanda Yarattıkları Etki Üzerine Bir Deneme", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 8-11

Meriçboyu, Y. A. (1997). “İstanbul Arkeoloji Müzeler’indeki İslami Tipte İki Bizans Kandil Zarfı”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi. 81: 25-29

Mutlu, Belkis.(2016).“Mimarlık Tarihi Ders Notları -1” : Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi Yayınevi. 66,99,109,114-117,127-133

Oktaç, Arife Deniz. (1992).” Türk Mimarisinde Aydınlatma Araçları ve Aydınlatma Detayları “, Yüksek Lisans Tezi).11

Önge, Yılmaz.(1971).”Anadolu Türk Mimarisinde Tabii Işıklandırma”, Ön Asya dergisi. 73:7

Özkan, Haldun. (2013)“Geleneksel Erzurum Evlerinde Kırılmalı Örtünün Kuruluşu ve Son Kırılmalı Örtü Ustası Sırrı” Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, makale. 21

Pamuk, Fatma.(2010).“Safranbolu Evlerinde Ahşap ve Metal Süslemeler”, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. 66,96

Sayın, Sinem. (2014)” Geleneksel Türk Evinin Aydınlatma Açısından İncelenmesi; Kelmaliye, Birgi ve Safranbolu Evleri”, Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Fiziği Programı. 111-128

Seymen, Lütfü.(2009).” Üsküdar'a Kadar Kastamonu”, Yapı Kredi Yayınları.168-171

Sözen, M., Eruzun, C. (1992). Anadolu’da Ev ve İnsan, Emlak Bankası Yayınları, Creative Yayıncılık, İstanbul, 1992.

Şener, Emel. (2017).” Geleneksel Merzifon Evleri”, Türk ve İslam Araştırmalar Dergisi”.12: 442-456

Uysal, Ö.N. (2007). “Geleneksel Türk evi iç mekan kurgusunun incelenmesi ve Süleymaniye bölgesi örnekleri analizi”.Yüksek Lisans Tezi.9

Yüksel, İlknur.(2009).” Eski Türk Evi’nin Butik Otele Dönüşümünde Karşılaşılan Problemler”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri, Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi. 49

Url.1< <http://www.karabukkulturturizm.gov.tr>>

Url.2<<http://www.kastamonukultur.gov.tr> >

Url.3<<http://www.tokatkulturturizm.gov.tr>>

Url.4<<http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr>>

Url.5<<https://muze.gov.tr>>

Url.6<<https://www.elektrikport.com> >

Url.7< <https://www.wikipedia.org>>

7. ÖZGEÇMİŞ

1988 İstanbul doğdu.. İlköğretimimi Oruçgazi İlköğretim okulunda tamamladı. 2011 yılında Haliç Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünü 1.olarak bitirdi. 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Anabilimdalı'nda yüksek lisansa başladı. Özel bir mimarlık ofisinde dört yıldan beri İç Mimar ve Ürün tasarımcısı olarak çalışmaktadır.

ProQuest Number: 31185316

INFORMATION TO ALL USERS

The quality and completeness of this reproduction is dependent on the quality and completeness of the copy made available to ProQuest.

Distributed by ProQuest LLC (2024).

Copyright of the Dissertation is held by the Author unless otherwise noted.

This work may be used in accordance with the terms of the Creative Commons license or other rights statement, as indicated in the copyright statement or in the metadata associated with this work. Unless otherwise specified in the copyright statement or the metadata, all rights are reserved by the copyright holder.

This work is protected against unauthorized copying under Title 17, United States Code and other applicable copyright laws.

Microform Edition where available © ProQuest LLC. No reproduction or digitization of the Microform Edition is authorized without permission of ProQuest LLC.

ProQuest LLC
789 East Eisenhower Parkway
P.O. Box 1346
Ann Arbor, MI 48106 - 1346 USA